

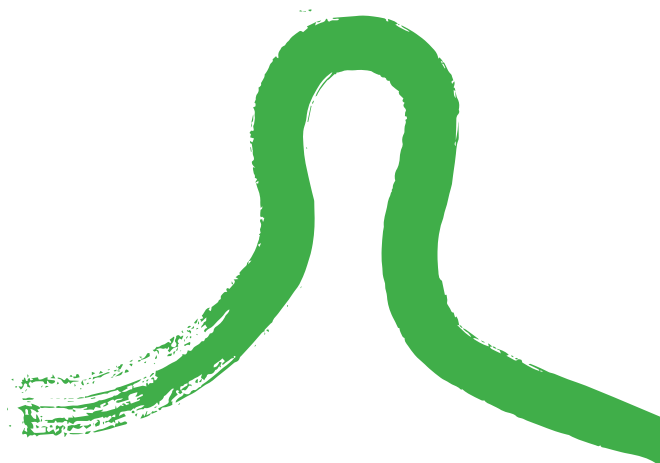
AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO V SREDNJI ŠOLI

Priročnik za učitelje

Jasna Rojc • mag. Klavdija Šipuš

AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO V SREDNJI ŠOLI

Priročnik za učitelje

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

AKTIVNO DRŽAVLJANSTVO v srednji šoli

Priročnik za učitelje

Urednici:

Jasna Rojc, *Zavod RS za šolstvo*

mag. Klavdija Šipuš, *Zavod RS za šolstvo*

Avtorji:

dr. Andrej Adam, *Gimnazija Ravne na Koroškem*

Renato Flis, *Srednja šola za oblikovanje Maribor*

Mojca Ogorelc, *Ekonomska in trgovska šola Brežice*

Zdenka Resnik, *Srednja šola Zagorje*

Jasna Rojc, *Zavod RS za šolstvo*

mag. Klavdija Šipuš, *Zavod RS za šolstvo*

Recenzenti:

dr. Marina Tavčar Krajnc

dr. Mitja Sardoč

mag. Nataša Lampret

Jezikovni pregled: Andraž Polončič Rugarčič

Oblikovanje: Simon Kajtna

Grafična priprava: Ida Demšar, Design Demšar d. o. o.

Izdal in založil: Zavod RS za šolstvo

Predstavniki: dr. Vinko Logaj

Urednica založbe: Damijana Pleša

Spletna izdaja

Ljubljana, 2021

Publikacija je brezplačna

Publikacija je dosegljiva na www.zrss.si/pdf/Aktivno_drzavljanstvo_v_srednji_soli_prirocnik.pdf.

© Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2021

Vse pravice pridržane. Brez založnikovega pisnega dovoljenja ni dovoljeno nobenega dela te publikacije na kakršenkoli način reproducirati, kopirati ali kako drugače razširjati. Ta prepoved se nanaša tako na mehanske oblike reprodukcije (fotokopiranje) kot na elektronske (snemanje ali prepisovanje na kakršenkoli pomnilniški medij).

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 79343619

ISBN 978-961-03-0578-1 (PDF)

Kazalo

I Od načrtovanja do izvedbe 5

Jasna Rojc, mag. Klavdija Šipuš

1 Uvod.....	6
2 Aktivno državljanstvo v srednješolskih izobraževalnih programih.....	8
3 Kako zagotoviti aktivnost dijakov in avtentično izkušnjo.....	10
4 Z dvomom do gotovosti, z gotovostjo do ciljev.....	14
4.1 Letna učna priprava.....	14
4.2 Sprotna vsebinska in metodična priprava.....	15
5 Dokumentiranje, preverjanje in ocenjevanje znanja.....	17

II Letno in sprotno načrtovanje učiteljev 21

Primer letne učne priprave v gimnazijskem programu	22
--	----

dr. Andrej Adam, *Gimnazija Ravne na Koroškem*

Primer načrtovanja aktivnosti v gimnazijskem programu	25
---	----

Ekologija in preprečevanje podnebnih sprememb	25
---	----

 dr. Andrej Adam, *Gimnazija Ravne na Koroškem*

Primer letne učne priprave v programu srednjega strokovnega izobraževanja	32
---	----

Renato Flis, *Srednja šola za oblikovanje Maribor*

Primeri načrtovanja aktivnosti v programih srednjega strokovnega izobraževanja	33
--	----

Kako potujem?.....	33
--------------------	----

 Renato Flis, *Srednja šola za oblikovanje Maribor*

Otroci in mladi kot žrtve vojn in konfliktov v sodobnem svetu.....	38
--	----

 Renato Flis, *Srednja šola za oblikovanje Maribor*

Kako delujejo osrednje institucije države.....	42
--	----

 Mojca Ogorelc, *Ekonomska in trgovska šola Brežice*

Primer letne učne priprave v programu srednjega poklicnega izobraževanja	45
<i>Zdenka Resnik, Srednja šola Zagorje</i>	
Primer načrtovanja aktivnosti v programu srednjega poklicnega izobraževanja	48
Misli nase ter spoštuj druge (Pacientove pravice in dolžnosti)	48
<i>Zdenka Resnik, Srednja šola Zagorje</i>	
Primer letnega načrtovanja v programu nižjega poklicnega izobraževanja	52
<i>Zdenka Resnik, Srednja šola Zagorje</i>	
Primer načrtovanja aktivnosti v programu nižjega poklicnega izobraževanja	53
Življenje je dajanje in ne le sprejemanje	53
<i>Zdenka Resnik, Srednja šola Zagorje</i>	

I

OD NAČRTOVANJA DO IZVEDBE

Jasna Rojc • mag. Klavdija Šipuš

1 Uvod

Priročnik *Aktivno državljanstvo v srednji šoli* je namenjen učiteljicam in učiteljem¹ kot podpora načrtovanju, organizaciji in izvajanju istoimenskega obveznega vsebinskega sklopa oziroma pouka v srednješolskih programih. Usmerja jih pri načrtovanju poučevanja, ki v ospredje postavlja drugačne, aktivne didaktične pristope in metode ter oblike dela, v nasprotju s klasičnim, v srednji šoli pretežno frontalno zasnovanim poukom splošnoiz-

obraževalnih predmetov. **Aktivno državljanstvo namreč ni predmet**; to ne pomeni, da dijaki ne pridobivajo novega znanja, temveč predvsem, da je poudarjen procesni vidik oziroma razvijanje kritičnega mišljenja, osredotočenega na problemska vprašanja. Poleg vsebinskih znanj in razumevanja ter pojasnjevanja družbenih vprašanj je pomembno naglašen tudi razvoj določenih veščin, odnosa, stališč in vrednot. Dijaki tako izgrajujejo razumevanje državljanstva ter ozavestijo lastno vlogo

državljana in potrebo po državljanski aktivnosti v družbi.

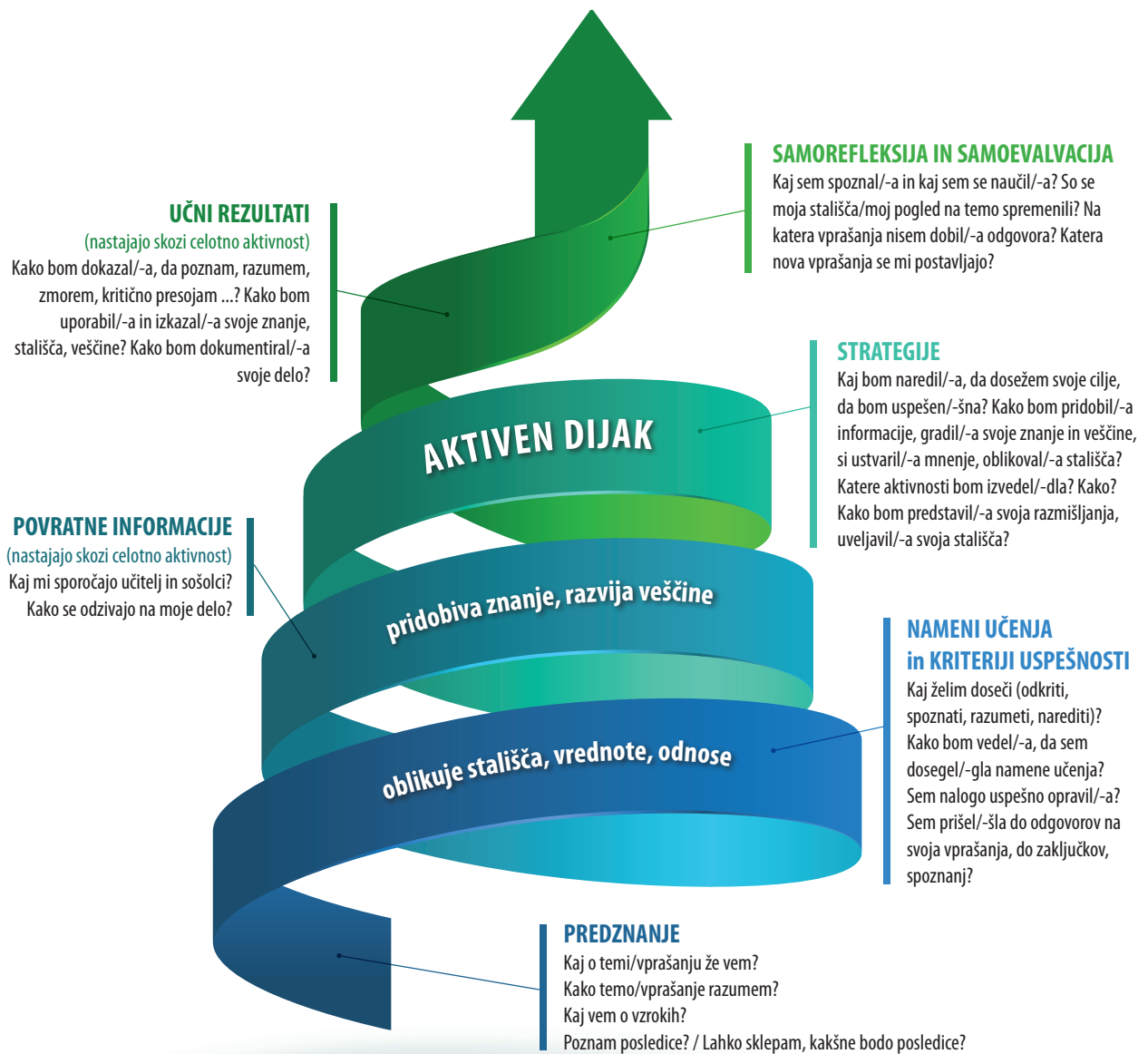
Monografija z naslovom *Aktivno državljanstvo v srednji šoli: Posameznik, skupnost, država, svet* ponuja vsebinski, teoretični okvir tematskim sklopom učnega načrta za gimnazijske programe oziroma katalogom znanj za srednje poklicno in strokovno izobraževanje. Čeprav gre za samostojno publikacijo, je s pričujočim priročnikom usklajena in ga z vsebinskega vidika dopolnjuje. Namen te publikacije je vsebinska podpora učitelju na področjih, ki so kot tematski sklopi opredeljena v učnem načrtu oziroma katalogih znanj. Učitelj jo lahko uporablja kot vsebinsko osnovo pri načrtovanju pouka v celoti ali iz nje črpa ob sklopih, ob katerih želi lastno znanje postaviti v širši kontekst. Obenem ta publikacija tvori enoten vsebinski okvir *aktivnemu državljanstvu*, ki ga v šolah lahko izvajajo učitelji različnih profilov; bodisi eden od njih bodisi v timu.

Priročnik upošteva različne srednješolske kurikularne dokumente, kar je prednost predvsem za učitelje, ki poučujejo v različnih srednješolskih programih.

Pri pouku *aktivnega državljanstva* so **dijaki aktivni sooblikovalci učnega procesa**, ga soustvarjajo in pri tem naslavljajo svoje interese.

¹ Učni načrt in katalogi znanja za *aktivno državljanstvo* vključujejo zapis slovničnih oblik za oba spola, medtem ko je v priročniku, izključno zaradi racionalnosti obsega besedila, za dijakinje in dijake, učiteljice in učitelje, državljanke in državljanke, prebivalke in prebivalce ipd. večinoma uporabljena moška slovnična oblika.

Shema: Proces učenja dijakov z elementi formativnega spremljanja

2 Aktivno državljanstvo v srednješolskih izobraževalnih programih

Temeljni cilj aktivnega državljanstva, kot ga opredeljujejo učni načrt oziroma katalogi znanja, je **spodbujanje aktivnega, informiranega in odgovornega demokratičnega državljanstva**. Dijaki v okviru učnih aktivnosti razvijajo sposobnost za razumevanje kompleksnosti osebnega in družbenega življenja ter povezanosti in nasprotij med individualnim in družbenim, lokalnim in globalnim. Pri pripravi, izvedbi in refleksiji aktivnosti pridobivajo in razvijajo znanja o človekovih pravicah, demokraciji in demokratični kulturi, vlogi medijev in civilne družbe, ustavni ureditvi in političnem sistemu Republike Slovenije, evropskih integracijskih procesih ter institucijah Evropske unije, mednarodnih organizacijah in globalnih izzivih človeštva.

Učni načrt Aktivno državljanstvo za gimnazijske programe in katalogi znanja za srednje strokovno, srednje poklicno in nižje poklicno izobraževanje

Aktivno državljanstvo v srednji šoli opredeljujejo štirje kurikularni dokumenti. Čeprav vsebinsko pokrivajo ista področja, se razlikujejo po strukturi in obsegu, kar je posledica prilagoditev različnim izobraževalnim programom.

Sodobna demokratična družba se na vprašanja in izzive, s katerimi se sooča, odziva z iskanjem rešitev, ki upoštevajo vse člane družbe. Zato morajo biti posamezniki slišani; da bi bili slišani, pa morajo spregovoriti. Od tod potreba, da se državljani zavedamo svoje vloge, pravic in možnosti vpliva ter sodelovanja za dobrobit skupnosti. K temu zavedanju lahko ključno pripomoreta poznavanje ustroja družbe in ozaveščenost o možnostih vpliva posameznika, zato ne preseneča, da so v večini sodobnih demokracij vsebine državljanstva vzgoje vključene v izobraževalne sisteme.

V Sloveniji je *aktivno državljanstvo* kot obvezen vsebinski sklop umeščeno v vse srednješolske izobraževalne programe. Ker je z vsebinskega vidika zasnovano izrazito **interdisciplinarno** (cilji in vsebine učnega načrta oziroma kataloga znanja izkazujejo preplet in povezovanje različnih znanstvenih disciplin, predvsem sociologije, filozofije, politologije, zgodovine, geografije ipd.), je v nasprotju s »klasičnimi« šolskimi predmeti v predmetnike umeščeno v kategorijo *Druge oblike vzgojno-izobraževalnega dela*. Enako kot predmeti temelji na **učnem načrtu oziroma katalogu znanja**,² vendar narekuje drugačne **organizacijske in izvedbene oblike pouka**. V središče postavlja aktivnosti dijaka, ki se z družbenimi zakonitostmi, pa tudi s svojimi dolžnostmi, pravicami in vlogo, seznanja in uči aktivno, v okviru avtentičnih nalog, ki se kolikor je mogoče povezujejo z dogajanjem v okolju.

Prav zato, ker je *aktivno državljanstvo* zasnovano na aktivnosti dijakov, je nujno, da učitelj posebno skrb posveti **jasnim navodilom, ki vključujejo ključne koncepte in znanja, opredeljena v učnem načrtu oziroma katalogu znanj**. Aktivnosti morajo vključevati tako vsebinska znanja kot razvijanje veščin, pomembno pa je, da vplivajo na stališča in delovanje dijakov, tako da ti s svojimi dejanji pozitivno učinkujejo na skupnost.

² *Aktivno državljanstvo. Učni načrt. Splošna in strokovna gimnazija.* (2020). MIZŠ in ZRSŠ. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2020/programi/media/pdf/aktivno_drzavljanstvo.pdf.
Aktivno državljanstvo. Katalog znanja. Srednje strokovno izobraževanje. (2020). MIZŠ in ZRSŠ. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2020/programi/media/pdf/aktivno_drzavljanstvo_ssi.pdf.
Aktivno državljanstvo. Katalog znanja. Srednje poklicno izobraževanje. (2020). MIZŠ in ZRSŠ. http://eportal.mss.edus.si/msswww/programi2020/programi/media/pdf/aktivno_drzavljanstvo_spi.pdf.

Da bi se v praksi izognili aktivnostim, namenjenim samim sebi, pri katerih dijaki zgolj opravijo nalogo, ki nima resnične povezave z njihovim življenjem ali je dijaki z njim ne povežejo, mora učitelj poleg jasnih navodil v proces poučevanja vključevati tudi **refleksijo, razpravo, kritično razmišljanje in povratne informacije od dijakov**.³

Vodilo pri snovanju *aktivnega državljanstva* je predstavljalo dejstvo, da le informiran in aktiven državljan lahko prispeva k družbenim spremembam v skupnosti, državi in širše. Zato je osnovni namen *aktivnega državljanstva* dijake opremiti z znanjem, potrebnim za razumevanje procesov in odločanje v družbi in politiki, ter s spretnostmi, potrebnimi za sodelovanje pri urejanju zadev skupnega pomena. Vsebinsko ga opredeljujejo **tematski sklopi z operativnimi cilji**, ki se med seboj povezujejo in dopolnjujejo. V izhodišče postavljajo dijaka – državljana, ki je posameznik, del skupnosti, države in širšega sveta, ter nakazujejo štiri ravni njegovega državljanskega angažiranja: osebno, družbeno, državno in globalno. Zato tudi cilji učnega načrta in katalogov znanja upoštevajo različne ravni družbenega življenja: avtonomije, sodelovanja, participacije in soodločanja.

Obstaja več ravni državljanskega delovanja in učni proces mora odražati to širino. Dijakom je treba omogočiti, da jo ozavestijo in se opolnomočijo za raznolike možnosti družbenega in političnega delovanja.

Tabela 1: Oblike državljanskega delovanja⁴

Osebnostno odgovoren državljan	Participativen državljan	K pravičnosti usmerjen državljan
PRIMERI OPISA		
V svoji skupnosti deluje odgovorno: ločuje odpadke, daruje kri . . .	Je aktiven član v organizacijah skupnosti in/ali si prizadeva za izboljšanje stanja.	Deluje z namenom preseči na videz površinske vzroke, kritično vrednoti družbene, politične in ekonomske strukture.
Dela in plačuje davke.	Organizira prizadevanja skupnosti za oskrbo tistih, ki jo potrebujejo, zavzema se za ekonomski napredek ali čisto okolje.	Poišče in naslavlja področja, na katerih zaznava nepravilnost (krivice).
Spoštuje zakone.	Pozna strategije za opravljanje skupnih nalog.	Pozna demokratična družbena gibanja in ve, kako vplivati na sistemske ali politične spremembe.
Po potrebi deluje kot prostovoljec.		
PRIMER DEJANJA		
Daruje hrano.	Pomaga pri organizaciji darovanja hrane.	Zastavlja si vprašanja, zakaj so ljudje lačni, in si prizadeva za prepoznavanje in odpravljanje izvornih vzrokov.
TEMELJNE PREDPOSTAVKE		
Za reševanje družbenih problemov in izboljševanje družbe morajo imeti državljani izoblikovane moralne in etične standarde: morajo biti pošteni, odgovorni člani skupnosti, ki spoštujejo zakone.	Za reševanje družbenih problemov in izboljševanje družbe morajo državljani v uveljavljenih sistemih in strukturah skupnosti aktivno sodelovati in prevzemati odgovornost.	Za reševanje družbenih problemov in izboljševanje družbe morajo državljani razpravljati o ustaljenih sistemih, strukturah in politikah, ki sčasoma reproducirajo vzorce in povzročajo krivice, jih preizpraševati in spreminjati.

³ Povzeto po Crick, B. (2002). *A note on what is and what is not active citizenship?*

https://management-ui.excellencegateway.org.uk/sites/default/files/033_BernardCrick_WHAT_IS_CITIZENSHIP.pdf

⁴ Prirejeno po: Westheimer, J. in Kahne, J. (2004). What Kind of Citizen? The Politics of Educating for Democracy. *American Educational Research Journal* 41(2), 237–269.

Obvezni in izbirni cilji v gimnazijskih programih

V okviru tematskih sklopov učnega načrta za gimnazije so cilji, ki jim učitelj sledi z vsemi dijaki, opredeljeni kot obvezni. Izbirni pa so cilji, s katerimi učitelj lahko nadgradi pouk glede na priložnosti iz okolja, aktualne družbene razmere in interese skupine ali posameznih dijakov.

Kdaj je prostovoljstvo tudi aktivno državljanstvo

Bernard Crick, britanski profesor političnih znanosti in ključna osebnost pri vpeljevanju državljske vzgoje v britanski kurikulum, na primeru prostovoljstva izpostavi pomembno razliko med učenjem, katerega posledica je ukrepanje, in med početjem nečesa, kar je sicer dobro, ni pa v neposredni zvezi z (aktivnim) državljanstvom, kot ga pojmuje omenjeni avtor.

Prostovoljstvo je nedvomno pomemben del aktivnega državljanstva, a to ne pomeni, da so vse prostovoljske akcije povezane z njim: npr. čiščenje okolice ali prirejanje dogodkov za starejše občane je sicer koristno in vredno spoštovanja, vendar ob tem še ne moremo govoriti o želenem aktivnem državljanstvu. Prostovoljstvo postane aktivno državljanstvo, ko prostovoljci upoštevajo celoten kontekst situacije, vzpostavijo odgovornost do organiziranja lastnih akcij, o tem konstruktivno razpravljajo in načrtujejo, kako bi lahko preprečili negativne pojave v družbi, izboljšali položaj posameznih družbenih skupin ipd. V tem primeru njihove aktivnosti vključujejo proces učenja, ki krepi večino raziskovanja, kritičnega mišljenja in argumentiranja ter poskuse vplivanja na lokalne oblasti oziroma odgovorne (npr. izhajajo iz vprašanj, kako lahko dopustimo taka opustošenja ali zanemarjanje, kako to, da so nekateri starostniki v domu za ostarele, drugi pa ne, kako so domovi organizirani ipd.)⁵

3 Kako zagotoviti aktivnost dijakov in avtentično izkušnjo

Če želimo pouk zastaviti tako, da se bo uresničevanje ciljev *aktivnega državljanstva* odražalo v znanju, razmišljanju, spretnostih, odnosih in stališčih dijakov, ga ni dovolj načrtovati le ali predvsem z vidika vsebine. Sodobna spoznanja o učenju⁶ poudarjajo osredotočenost na dijake, ki so ključni udeleženci učnega procesa, zato je pomembna njihova **aktivna vloga** ter **refleksija** lastnih aktivnosti oziroma učenja. Osredotočenost na učence in njihovo aktivnost pa sama po sebi ne zadošča. Do učenja pride, ko učitelj smiselno načrtuje in organizira učno situacijo. Ključna vloga učitelja je torej pri **vzpostavitvi učnih situacij** in pri **podajanju povratnih informacij** dijakom o njihovem učenju.

Sodobno učno okolje mora temeljiti na socialni naravi učenja in aktivno spodbujati dobro organizirano sodelovalno učenje, obenem pa tudi prepletenost različnih področij znanja oziroma šolskih predmetov kot tudi povezanost s šolsko in lokalno skupnostjo ter širšim svetom. Raziskave kažejo tudi, da so participacija v šoli in državljska vednost ter kasnej-

5 Prirejeno po Crick, B. (2002). A note on what is and what is not active citizenship?

https://management-ui.excellencegateway.org.uk/sites/default/files/033_BernardCrick_WHAT_IS_CITIZENSHIP.pdf.

6 Npr. *O naravi učenja. Uporaba raziskav za navdih prakse* (2013). Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/pdf/o-naravi-ucenja.pdf>; *The OECD Handbook for Innovative Learning Environments*. (2017). OECD Publishing. <http://dx.doi.org/9789264277274-en>; Hattie, J. (2018). *Vidno učenje za učitelje: maksimiranje učinka učenja*. Svetovalno-izobraževalni center MI; Bransford, J. D., Brown, A. L. in Cocking, R. R. (ur.). (2000). *How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School*. National Academies Press.

ša participacija v življenju neposredno povezane; prav smiselno zasnovana participacija v šolskih (političnih) aktivnostih spodbuja državljansko delovanje v prihodnosti.⁷

Didaktična priporočila, opredeljena v učnem načrtu in katalogih znanja, ki se nanašajo na načrtovanje, izvajanje in vrednotenje učnega procesa, temeljijo na sodobnih spoznanjih in rešitvah, kot jih med drugim ponujata formativno spremljanje in inkluzivna paradigma. V ospredju je pridobivanje kompleksnih znanj in veščin, doseganje ciljev v prepletu z aktivnimi oblikami in metodami dela, ki upoštevajo potrebe, interese in potencialne dijakov. Tako je mogoče zagotavljati tudi individualizacijo, diferenciacijo in personalizacijo učnega procesa.

Pouk *aktivnega državljanstva*, osredotočen na dijake, upošteva družbeni, ekonomski, kulturni in politični kontekst, v katerem mladi živijo: njihove izkušnje in interese, pa tudi aktualna politična vprašanja in dogodke v družbi. Tako lahko učenje dijakov vključuje osebni angažma za reševanje specifičnih družbenih problemov ter življenjsko izkušnjo, ki jo reflektirajo in prek novih spoznanj izgrajujejo odgovoren odnos do družbenih vprašanj in skupnosti, v kateri živijo. To pa lahko v večjem obsegu omogočimo le, če *aktivno državljanstvo* izvedbeno ni razdrobljeno na posamezne šolske ure in omejeno na tradicionalne oblike pouka v razredu, temveč poteka tako, da dijakom omogoča aktivno udeleževanje v različnih učnih situacijah, medsebojno sodelovanje in timsko delo, izkušnjo v avtentični učni situaciji, tudi v povezavi z lokalnim okoljem in širše.

Aktivno učenje je proces, ki temelji na širokem spektru učnih strategij, metod in oblik dela, ki vsem dijakom omogočajo vključevanje in aktivno vlogo pri učenju, s tem pa tudi prevzemanje odgovornosti za lastno učenje, posledično pa tudi za znanje. **Učitelj zato pouk načrtuje in izvaja tako, da v središče postavi učenje dijakov,** pri katerem je poudarek na pridobivanju znanja, razmišljanju in odgovornem delovanju.

Pouk aktivnega državljanstva naj podpira temeljne procese učenja:

- **kritično mišljenje in argumentacijo**, npr. z udeleževanjem načel demokratične razprave, argumentacijo, razvijanjem kritičnih stališč do družbenih vprašanj, kritično presojo virov in družbenih problemov z različnih perspektiv;
- **sodelovalno učenje in konstruktivno reševanje problemov ter sprejemanje odločitev**, npr. z razvijanjem veščin sodelovanja in nenasilnega reševanja konfliktov, s poslušanjem in sprejemanjem stališč drugih, podajanjem pobud, načrtovanjem, izvajanjem in sprejemanjem odločitev;
- **informirano in odgovorno delovanje**, npr. z razvijanjem medijske pismenosti, ozaveščanjem o vprašanih družbe, s spodbujanjem participacije pri uveljavljanju pozitivnih družbenih sprememb in konstruktivnega delovanja v dobrobit skupnosti;
- **refleksijo in (samo)vrednotenje ter sprejemanje odgovornosti**, npr. z načrtovanjem in uravnavanjem lastnega procesa učenja, s samoevalvacijo dosežkov, tako da vpliva na nadaljnje učenje in ravnanje.

Sodelovalno učenje krepi veščine sodelovanja, komuniciranja, kritičnega in argumentiranega izražanja ter sprejemanja stališč in konsenzov za dobrobit vseh, ki so ključnega pomena za sodelovanje in participacijo v demokratični družbi. V skupini je zato treba graditi pozitivno vzdušje medsebojnega zaupanja, solidarnosti in odprtosti za spoštovanje različnih mnenj.

⁷ Klemenčič, E., Mirazchijski, P.V. in Novak, J. (2018). *Nacionalno poročilo Mednarodne raziskave državljanstva vzgoje in izobraževanja* (IEA ICCS 2016). Pedagoški inštitut, MIZŠ, str. 66 in 69. <https://www.pei.si/ISBN/978-961-270-301-1.pdf>.

Da bo učenje dijakov aktivno, v pouk vključujemo: strukturirane diskusije oziroma vodene pogovore, argumentirano razpravljanje, zastavljanje problemskih vprašanj, pogajanja in mediacijo, miselne eksperimente, simulacije in igre vlog, načrtovanje in izvajanje raziskav in intervjujev, pripravo in izvedbo okrogle mize, organizacijo in pripravo tematskega dogodka, pripravo tematske fotografske razstave in vodenje po njej, izdelavo družbeno angažiranih plakatov, analizo in kritično presojo upodobitev ali zapisov, pisanje komentarjev, pobud, apelov, peticij, iskanje in predlaganje inovativnih rešitev ipd.

Aktivno učenje povezuje vsebine, ki jih dijaki spoznavajo, z reševanjem problemov, študijem primerov, igro vlog, simulacijami ipd. Metode in oblike aktivnega učenja od dijakov zahtevajo, da razmišljajo, razpravljajo, argumentirajo, raziskujejo, povezujejo in ustvarjajo, da urijo veščine, rešujejo probleme, se spopadajo s kompleksnimi vprašanji, predstavljajo ideje in predlagajo rešitve. Nujen element aktivnega učenja je **refleksija**, s katero dijak izgraja predstavo o svojem znanju, veščinah in zmožnostih ter na podlagi spoznanj načrtuje in spreminja nadaljnje delovanje in učenje.

Aktivno državljanstvo s cilji in vsebinami nagovarja učitelja, da pouk zastavi v obliki **avtentičnih učnih situacij**,⁸ ki dijaku predstavljajo realen življenjski izziv. Ker poustvarjajo življenjske situacije, je tudi reševanje avtentičnih nalog podobno reševanju realnih problemov oziroma vprašanj. Z avtentičnimi problemskimi situacijami v učnem procesu simuliramo realne izzive in se s tem, da dijakom omogočimo izkušnjo pridobivanja in izkazovanja znanja, kot sicer naključno lahko poteka v realnem življenju, izognemo zgolj »podajanju znanja«. Avtentične učne situacije torej omogočajo dijakom uporabo znanja

oziroma prenos znanja v reševanje realnega problema, zahtevajo povezovanje znanja različnih predmetnih področij (interdisciplinarni pristop), pogosto pa tudi samoiniciativnost, iznajdljivost, kreativnost in podjetnost,⁹ kar prispeva k osmišljanju znanja in s tem učenja. V takšni situaciji ni več pomembno le, kaj nekdo zna, temveč tudi, kako se je pripravil učiti, kar pomeni, da v ospredje postavljamo proces učenja.

Aktivno državljanstvo v šoli spodbujamo z oblikami in metodami dela, pri katerih je bistveni del pouka aktivnost dijakov. S tem jih postavimo v vlogo državljanov, ki niso le opazovalci družbenih pojavov, temveč se z njimi soočajo in jih poskušajo razumeti, zato jih preučijo in na osnovi pridobljenih informacij in kritičnega razmisleka oblikujejo svoja stališča. To pa je osnova za odgovorno in ustvarjalno delovanje, ki temelji na znanju.

S problemi, ki jih naslavlja, *aktivno državljanstvo* ponuja tudi številne priložnosti, da dijaki delujejo timsko in izkoristijo prednosti sodelovalnega učenja, vključno z medsebojnim, vrstniškim podajanjem povratnih informacij o uspešnosti oziroma z vrstniškim vrednotenjem dosežkov.

8 O tem npr. Rutar Ilc, Z. (2003). *Pristopi k poučevanju, preverjanju in ocenjevanju*. Zavod RS za šolstvo; in Sentočnik, S. (2012). Spremenjeni poudarki pri praksi preverjanja in ocenjevanja – primer avtentičnih preizkusov. V: *Ugotavljanje kompleksnih dosežkov*. Zavod RS za šolstvo, str. 69–70.

9 Podjetnost je kompetenca, ki jo pogosto napačno zamenjujemo s podjetništvom. Podjetnost kot kompetenca vključuje številne (pod)kompetence, ki posameznika opolnomočijo za delovanje na različnih področjih družbenega življenja (v zasebnem življenju, področju kulture, sociale, varovanja okolja, tudi podjetništva ipd.), medtem ko je podjetništvo razumljeno kot skupek aktivnosti posameznikov, ki jih ti izvajajo za zadovoljevanje tržnih potreb in s katerimi želijo posamezniki ob prevzemanju osebnega tveganja doseči čim večji finančni uspeh (Pšeničny in dr., 2000, str. 6). Podjetnost je v tem kontekstu razumljena kot kompetenca in vključuje tri področja, v katera je razvrščenih petnajst (pod)kompetenc: **področje zamisli in priložnosti** (odkrivanje priložnosti, ustvarjalnost, vizija, vrednotenje zamisli, etično in trajnostno mišljenje), **področje viri** (samozavedanje in samoučinkovitost, motiviranje in vztrajnost, vključevanje virov, finančna in ekonomska pismenost, vključevanje človeških virov), **področje k dejanjem** (prevzemanje pobude, načrtovanje in upravljanje, obvladovanje negotovosti, dvoumnosti in tveganja, sodelovanje in izkustveno učenje). Več o podjetnostni kompetenci v Poljšak, A. (ur.) (2019). *EntreComp: Okvir podjetnostne kompetence*. Spletna izdaja. <https://www.zrss.si/pdf/entrecomp.pdf>. Nekateri avtorji so do uporabe pojma podjetnost v kontekstu kompetenc kritični: zamenjava podjetnosti s podjetništvom je povezana z enačenjem šole s podjetjem, kar je značilno za neoliberalne družbe in za neoliberalno preobrazbo vzgoje in izobraževanja.

Nekatere tehnike aktivnega učenja, ki spodbujajo sodelovanje dijakov: sestavljanica (angl. *Jigsaw*), vrtiljak, snežna kepa, analiza SPIN, viharjenje možganov, premisli-primerjaj-posreduj (angl. *Think-Pair-Share*), Kaganove strukture, papirnati podstavek, diskusija v večjih ali manjših skupinah, igra vlog in simulacija, debata za in proti, forumsko gledališče, proaktivna kavarna, metoda skupinskega socialnega učenja, vrstniško vrednotenje, skupinska evalvacija ipd.

Aktivnost, ki poleg doseganja vsebinskih ciljev poudarja tudi razvijanje (kritičnega) mišljenja in urjenje drugih veščin ter pomen osebne izkušnje in procesa učenja, vsekakor narekuje izvedbo v širšem časovnem okviru, toliko bolj, če je del izvedbe predviden zunaj učilnice. Zato je smiselno **pouk aktivnega državljanstva organizirati v strnjениh sklopih ur**, v okviru projektnih dni ali projektnih tednov, v povezavi z obiskom institucij, organizacijo dogodkov ipd. Vsekakor je dobrodošla in smiselna kombinacija izvedbe z drugimi vsebinami (okoljskimi, znanstvenimi, kulturnimi, umetniškimi, zdravstvenimi ipd.), npr. v obliki ekskurzije ali tabora.

Čeprav z opisanimi pristopi **učitelj prenaša del odgovornosti za učenje na dijake, ostaja njegova vloga izrednega pomena:** njegova primarna naloga ni zgolj posredovanje teoretičnega znanja, temveč da teoretično znanje dobi kontekst, smisel in relevantnost ter da je s svojim strokovnim znanjem in etično držo pomemben oblikovalec demokratičnega učnega okolja in skrbnik skupnosti.

Aktivnosti dijakov, ki jih načrtuje in jih pozneje v procesu realizacije dijaki sooblikujejo, pa so lahko izvedbeno preproste in krajše (npr. razprava v dvojicah ali zapis kritičnega razmisleka o izpostavljenem vprašanju) ali bolj kompleksne in daljše (npr. izvedba dogodka s priznanimi strokovnjaki). Taka zasnova pouka je zahtevna, predvsem pa mora biti dobro načrtovana.

Ideje za povezovanje

Poleg interdisciplinarnega povezovanja (s predmeti, v splošni gimnaziji v okviru ITS ...) je nujno misliti tudi na izvedbeno povezovanje vsebinsko nepovezanih aktivnosti, ki omogoča lažjo organizacijo in racionalnost izvedbe.

Primeri:

- ogled parlamenta in aktivnosti v Državnem zboru ter izvedba kultno-umetniških vsebin (npr. ogled kulturnih znamenitosti Ljubljane);
- obisk časopisne hiše, radia, televizije, v okviru katerega povežemo npr. spoznavanje strokovnih vsebin programa medijski tehnik in medijske vsebine *aktivnega državljanstva*,
- obisk nevladne organizacije (Rdeči križ, AI) z izvedbo delavnic s področja varovanja zdravja;
- medpredmetna ekskurzija z ekološkimi temami in vsebinami *aktivnega državljanstva*.

4 Z dvomom do gotovosti, z gotovostjo do ciljev

Dijaki pri pouku *aktivnega državljanstva* v avtentičnih učnih situacijah, ki se realizirajo prek različnih aktivnosti, pridobivajo in razvijajo znanje, mišljenje, spretnosti, veščine in pripravljenost za delovanje, zato je **letna učna priprava** učitelja zasnovana kot **letni načrt aktivnosti, sprotna vsebinska in metodična priprava** pa kot **izvedbeni načrt posamezne aktivnosti s poudarkom na vlogi oziroma dejavnosti dijakov**. Pri načrtovanju aktivnosti učitelj cilje in vsebine učnega načrta oziroma katalogov znanj med seboj povezuje, dopolnjuje in nadgrajuje tako, da je pozoren na:

- uporabo znanj, ki jih dijaki pridobijo pri različnih predmetih in drugih vsebinah, kar pomeni, da učitelj cilje in vsebine *aktivnega državljanstva* povezuje in usklajuje z učitelji posameznih predmetov in izvajalci drugih vsebin;
- informiranost dijakov oziroma pridobivanje znanja, ki temelji na poznavanju in razumevanju ključnih pojmov, konceptov ipd., opredeljenih v tematskih sklopih, ter
- medsebojno povezanost znanja, razmišljanja, spretnosti, stališč, vrednot, prepričanj in pripravljenosti za delovanje.

V primeru, da dijake *aktivno državljanstvo* poučuje **tim učiteljev**, kar je z vidika povezovanja znanj in udejanjanja interdisciplinarnosti vsekakor dobrodošlo, je skupno načrtovanje učiteljev nujno. Prav tako je nujno skupno načrtovanje tudi, če na šoli različne skupine dijakov poučujejo različni učitelji (npr. vsak oddelek drug učitelj); v tem primeru velja poudariti zahteve do dijakov (z vidika zahtevnosti in števila nalog, časovne obremenitve ipd.) in izvedbo obogatiti, npr. s skupnimi akcijami učiteljev, skupnimi dogodki dijakov, nalogami, v katerih sodelujejo dijaki različnih oddelkov, ipd.

4.1 Letna učna priprava

Letna učna priprava se prilagaja organizacijski in izvedbeni obliki pouka, zato je priporočeno načrtovanje v obliki večurnih zaokroženih enot, prilagojenih izvedbi ene ali več povezanih aktivnosti, v okviru katerih se prepletajo cilji različnih tematskih sklopov učnega načrta oziroma kataloga znanja. To pomeni, da posameznih tematskih sklopov ne načrtujemo in ne obravnavamo zaporedno, kot si sledijo v učnem načrtu oziroma katalogu znanja, temveč tako, da **v okviru posamezne aktivnosti izkoristimo vse vidike učne situacije**. Tako kot v življenju se tudi v avtentični učni situaciji prepletajo vprašanja, ki izvirajo z različnih področij.

S takim, holističnim in interdisciplinarnim, pristopom racionalno izkoristimo omejen obseg ur *aktivnega državljanstva* ter zagotovimo povezovanje vedenja dijakov in nadgradnjo znanega z novimi (spo)znanji, spodbujamo razvoj kritičnega mišljenja, s tem pa tudi

višje taksonomske ravni znanja (primerjanje, razvrščanje, luščenje bistva, sklepanje, argumentiranje, povezovanje ...). Izhajajoč iz realnih življenjskih situacij in v povezavi z aktualnimi družbenimi vprašanji, pa bomo znanje tudi osmislili, saj bodo dijaki nova spoznanja neposredno povezali z lastno življenjsko izkušnjo.

Zato je priporočljivo, da je letna učna priprava zasnovana kot **letni načrt aktivnosti** z opredelitvijo ciljev učnega načrta oziroma kataloga znanja, ki jih bomo uresničevali znotraj posameznih aktivnosti in ki izhajajo iz različnih tematskih sklopov. Isti cilj lahko zasledujemo pri različnih aktivnostih, zato se v zapisu letne priprave lahko pojavi večkrat. Ključno pa je, da se v letni učni pripravi predvidi uresničevanje vseh obveznih ciljev. Delo lahko učitelj načrtuje tudi tako, da manjše skupine dijakov dosegajo iste cilje z različnimi aktivnostmi.

Primer obrazca za načrtovanje letne priprave

Učitelj/učiteljski tim:

Aktivnost	Predvideno št. ur	Cilji 1. tematskega sklopa	Cilji 2. tematskega sklopa	Cilji 3. tematskega sklopa	Cilji 4. tematskega sklopa

4.2 Sprotna vsebinska in metodična priprava

Priprava učitelja (ali tima učiteljev)¹⁰ na sprotno delo predstavlja natančneje razdelan segment oziroma zaokroženo aktivnost iz letne priprave. Zasnovana naj bo kot **izvedbeni načrt posamezne aktivnosti** (oziroma sklopa smiselno povezanih aktivnosti), iz katerega naj bo razvidna aktivna vloga (dejavnosti) dijakov. Zato naj vključuje **pripravo, izvedbo in refleksijo aktivnosti s strani dijakov**.

Pri načrtovanju posamezne aktivnosti učitelj izhaja iz letne učne priprave in načrtuje tako, da **sledi ciljem, ki jih namerava z aktivnostjo uresničiti**. Da se med načrtovanjem od slednjih ne oddalji, pripravo lahko razširi tudi z njihovim (ponovnim) zapisom pa tudi z drugimi elementi, ki mu pri načrtovanju ali izvedbi pomagajo, saj je učiteljeva priprava predvsem njegovo orodje za uspešno izvedbo pouka. Aktivnosti naj bodo načrtovane dovolj odprto, da bodo omogočale upoštevanje, vključevanje oziroma realizacijo predlogov dijakov.

Priprava posamezne aktivnosti nujno vključuje:

- **opis aktivnosti** v obliki načrta dela in vloge učitelja pri aktivnosti, ki zajema **vsebinske, metodične in izvedbene poudarke**;
- predvidene **dejavnosti dijakov**, ki **vključujejo pripravo, izvedbo in refleksijo**;

¹⁰ Ko v nadaljevanju pišemo o učitelju, velja zapisano tudi za tim učiteljev.

- **dokazila**,¹¹ s katerimi dijaki dokumentirajo svoje učenje;
- oblike in načine, s katerimi bodo dijaki izkazovali doseganje **standardov znanja** (opredelimo kot **pričakovane** učne **rezultate**, učne dosežke oziroma dokaze o učenju).

Pomembno je, da ob načrtovanju učitelj razmisli tudi o **namenih učenja in kriterijih uspešnosti**, ki jih bo opredelil skupaj z dijaki, saj je zanje ključnega pomena razumevanje, zakaj je učenje aktivnega državljanstva potrebno. Učitelj to doseže tako, da skupaj z dijaki konkretizira in operacionalizira učne cilje v namene učenja; tako jim cilji postanejo razumljivi in učenje smiselno. Pri tem postavijo tudi kriterije uspešnosti, ki bodo dijakom v različnih fazah učenja povedali, ali so namene učenja dosegli. Kriterije uspešnosti oblikujemo tako, da nadaljujemo zapis: »Uspešen bom, ko bom ...«¹²

Primer obrazca za načrtovanje sprotne vsebinske in metodične priprave

Aktivnost:

Časovni okvir:

Opis aktivnosti	Dejavnost dijakov (priprava, izvedba in refleksija aktivnosti) ter dokazila	Pričakovani rezultati, ki izkazujejo standarde znanja

Prvi stolpec je namenjen natančnejši opredelitvi posamezne aktivnosti iz letne priprave z vsebinskega, metodičnega in izvedbenega vidika in po potrebi pojasnjuje tudi vlogo učitelja pri aktivnosti. V drugem stolpcu se zapis osredotoča na **izvedbeni vidik** (kaj bodo dijaki naredili in katera dokazila o njihovi aktivnosti oziroma učenju bodo pri tem nastala), v tretjem stolpcu pa so zapisani **pričakovani rezultati aktivnosti** (katere standarde znanja bodo dijaki dosegli in kako jih bodo izkazali).

11 V okviru aktivnosti nastajajo različni dokazi o učenju, materialni dokazi oziroma dokazila (npr. načrt dela, dopis izbrani instituciji, zapis analize članka/dogodka, anketni vprašalniki ipd. so le del teh). Več o tem v poglavju »Dokumentiranje, preverjanje in ocenjevanje znanja«.

12 Holcar Brunauer, A. idr. (2016). *Formativno spremljanje v podporo učenju. Priročnik za učitelje in druge strokovne delavce*. Zavod RS za šolstvo.

5 Dokumentiranje, preverjanje in ocenjevanje znanja

Pri učnih aktivnostih **dijaki izkazujejo znanje, razumevanje, (miselne) veščine in stališča**, ki so jih pridobili, razvili oziroma oblikovali v različnih fazah učnega procesa: pri načrtovanju, med izvedbo in ob refleksiji aktivnosti. Skozi celoten učni proces tako nastajajo dokazi o njihovem učenju oziroma učni rezultati: poznavanje, razumevanje, pojasnjevanje in uporabo tematike lahko npr. izkažejo v govornih nastopih, postavljenih vprašanjih ali odgovorih nanje, debatah, pisnih izdelkih, vizualnih predstavitev, s prispevkom k skupinskemu projektu, s suverenim nastopom pri srečanju s strokovnjakom za določeno področje, pri podajanju povratne informacije sošolcu o njegovi uspešnosti, pri samovrednotenju sprejetih odločitev ipd. Ob tem se odraža tudi obvladovanje nekaterih za uveljavitev posameznika in uspešno družbeno delovanje potrebnih veščin, prepoznamo pa lahko tudi stališča posameznega dijaka, ki se posebej izrazijo v kritičnem odnosu do določenih vprašanj in v argumentaciji njegovih prepričanj, pogledov in stališč. Ker so nekateri dokazi o učenju hipni ali so produkt določenih okoliščin, je toliko pomembnejše, da o znanju, razumevanju, veščinah in stališčih dijaka nastajajo tudi trajni, materialni dokazi oziroma **dokazila**. Še posebej je to treba upoštevati pri dokumentiranju rezultatov, ki dokazujejo doseganje v učnem načrtu oziroma katalogu znanja opredeljenih standardov znanja.

Dijak naj torej svoje korake, spoznanja, odločitve in zaključke v okviru *aktivnega državljanstva* dokumentira in dokazila hrani na način, ki mu omogoča celostni pogled na prehojeno pot učenja in ponuja realno sliko o lastnem napredku – v obliki **listovnika**.¹⁴

Prednosti e-listovnika

V primerjavi s klasičnimi listovniki v obliki mape ali zvezka ponujajo digitalna orodja za vodenje listovnika številne prednosti. Poleg hranjenja načrtov, zapiskov, tekstov, skic, grafov, miselnih vzorcev, povratnih informacij, refleksij in drugih dokazil, ki se lahko hranijo na papirju, omogoča tudi hrambo različnih avdio-, video- in drugih multimedijskih vsebin.

Poglavitno prednost e-listovnika, katerega namen ni le dokumentiranje dela, temveč tudi spodbujanje napredka dijaka, pa predstavljajo možnosti podpiranja in spremljanja razvoja prečnih (transverzalnih) veščin,¹³ saj omogoča neposredno komunikacijo, sodelovanje, soustvarjanje in takojšen odziv ter sprotno povratno informacijo udeležencev ter s tem interakcijo med dijaki, prav tako pa tudi med dijaki in učiteljem. Tako lahko npr. dijaški tim načrtuje delo na skupnem dokumentu znotraj listovnika v digitalni obliki, ki je prek povezave (lahko) del listovnika vsakega od sodelujočih. Obenem se z uporabo takih orodij in načinov dela krepi digitalna kompetenca dijakov.

13 Prečne oziroma transverzalne (imenovane tudi vsepredmetne) veščine so veščine, ki so ključne za uspešno delovanje posameznika v problemskih situacijah v šoli in zunaj nje. Takšne veščine so npr. kritično mišljenje, samoiniciativnost, ustvarjalnost, uporaba digitalnih orodij, reševanje problemov, komuniciranje, sodelovanje, argumentiranje. Za spremljanje prečnih veščin so bila v praksi razvita številna orodja, ki jih učitelj lahko uporabi tudi pri aktivnem državljanstvu, tako da jih smiselno prilagodi zahtevam konkretne učne situacije. Primeri so objavljeni npr. v Rupnik Vec, T. in Polšak, A. (ur.). (2018). *Orodja za formativno spremljanje prečnih veščin*. Zavod RS za šolstvo. Spletna izdaja. <https://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/OrodjazaSpremljanjePrečnihVeščin/>; in v Kregar, S., Rojc, J., Rutar Ilc, Z., Sambolič Beganović, A., Slivar, B. (2020). *ITS – priročnik za načrtovanje in izvedbo interdisciplinarnega tematskega sklopa*. Zavod RS za šolstvo. Spletna izdaja. https://www.zrss.si/pdf/ITS_priročnik.pdf.

14 V priročniku uporabljamo izraz »listovnik«. Zaradi prilagajanja različnim namenom v literaturi in praksi razlikujemo različne tipe listovnikov: učni, razvojni, poklicni, karierni, predstavitveni, procesni, ocenjevalni ipd. V specifičnim potrebam prilagojenih listovnikov pa se v praksi običajno prepletajo značilnosti različnih tipov.

Obenem je listovnik (v celoti ali določenih delih) namenjen tudi učitelju, saj mu omogoča vpogled v dijakovo učenje in dosežke, na podlagi katerega spremlja njegov napredek, s tem pa tudi uresničevanje ciljev ter doseganje standardov znanja. Zaradi možnosti nastajanja spletnih in multimedijskih izdelkov (npr. spletnih strani, avdio- in videoposnetkov), zaradi dela oziroma sodelovanja na daljavo in v podporo razvoju digitalnih kompetenc dijakov je priporočljivo, da se listovnik vodi v elektronski obliki; ta je lahko obenem tudi okolje za sodelovalno delo dijakov, ki poteka na daljavo.¹⁵

Kako zastaviti listovnik pri aktivnem državljanstvu

Preden učitelj uvede listovnik, mora premisliti, kaj želi z njim doseči in kako naj ga dijak zastavi, da bo listovnik služil svojemu namenu. Vpraša naj se:

- čemu je listovnik namenjen;
- katere elemente (dokazila) mora vsebovati (v povezavi s cilji, nameni učenja in kriteriji uspešnosti) in katere je priporočljivo vključiti;
- katera dokazila o učenju bodo dijaki vanj vlagali oziroma kako bodo delo dokumentirali (zapis, skica, fotografija, video, graf ipd.); kako bodo beležili morebitno komunikacijo z učitelji, s sošolci, z zunanjimi eksperti ipd.;
- kako bodo pridobili povratno informacijo o svojem delu (od učitelja, sošolca) in kdaj; kako jo bodo vključili v listovnik in kako se bodo nanjo odzvali;
- kdaj in kako pogosto bodo v listovnik zapisali refleksijo oziroma ovrednotili svoje delo (kaj so naredili dobro, kaj bodo še izboljšali, katera vprašanja se jim zastavljajo ...);
- kako dijake spodbuditi k ustvarjalnosti (kako jim sporočiti, naj naredijo listovnik, ki bo zanj in za druge, s katerimi ga bodo želeli deliti, sporočilno bogat in bodo nanj ponosni);
- kateri deli listovnika bodo tudi predmet ocenjevanja.

Listovnik je osebno učno okolje dijaka, v katerem načrtuje, spremlja in vrednoti svoj napredek pri pridobivanju znanja in razvoju veščin, v katerem zbira in hrani raznovrstna dokazila, reflektira svoje delo ter komunicira s sošolci in učitelji.¹⁶ Listovnik torej podpira proces samouravnavaanja učenja in razvoja, ni pa mu odvzeta niti funkcija samopredstavitve, saj dijak z njegovo vsebino izkazuje materialne rezultate svojega dela, s tem pa svoje znanje in veščine.¹⁷

S pomočjo listovnika tako dijaki kot učitelj prepoznajo, pojasnijo in dosežejo cilje učnega načrta oziroma kataloga znanja. Ker je **za oceno** dijakovega znanja pomembno zlasti izkazovanje z učnim načrtom predvidenih standardov znanja, so v tem pogledu **deli listovnika pri aktivnem državljanstvu tudi predmet ocenjevanja, s čimer morajo biti dijaki seznanjeni na začetku učnega procesa.**

15 Za vodenje e-listovnika je na razpolago vrsta spletnih orodij, npr. Moodle Portfolio, Google Docs, Google Sides, orodja Office 365 (Notes, Mahara), orodja v okolju MS Teams (One Note, Edu Class Notebook) ipd. Zbornik dobrih praks slovenskih učiteljev z uvedbo e-listovnika je nastal v mednarodnem projektu European ePortfolio Classrooms (EUfolio). Gl. Rupnik Vec, T. (ur.) (2015). *ePortfolio of a Student: experiences and ideas of Slovenian teachers in international project*. Zavod RS za šolstvo. Published on line. <https://www.zrss.si/digitalnknjzница/eportfolio-of-student/files/assets/basic-html/index.html#1>.

16 Povzeto in prirejeno po: Rupnik Vec, T. in Stanojev, S. (2013). Vloga razvojnega elektronskega listovnika v profesionalnem učenju in razvoju učitelja. *Vodenje v vzgoji in izobraževanju*, 11 (2), 41–54.

17 Rupnik Vec, T. (2015). Razvojni elektronski listovnik v funkciji formativnega spremljanja kritičnega mišljenja. *Vzgoja in izobraževanje*, 46 (2/3), 65–72.

Da bo **dijak razumel namen listovnika**, ga vodil in uporabljal tako, da bo z njegovo pomočjo napredoval v pridobivanju in poglobljanju znanja, razumevanju, razvoju veščin, poglobljanju znanja itd., je treba dijake podpreti z enostavnimi navodili za operativno delo z listovnikom in z razlago, čemu je namenjen, ter tako osmisliti njegovo rabo.

Primer navodila za vodeje listovnika

Spoštovani dijak, spoštovana dijakinja,

za izvajanje, beleženje aktivnosti in spremljanje svojega napredka boš pri *aktivnem državljanstvu* uporabljal/-a e-listovnik v spletnem okolju ... V njem boš zbiral/-a dokaze o svojem učenju: načrte, zapise, skice, slike, miselne vzorce, fotografije, različne posnetke, izdelke (ali njihove fotografije, opise), opažanja, razmisleke ...

Aktivno državljanstvo bo potekalo v obliki različnih aktivnosti; da bo listovnik pregleden, ga organiziraj po aktivnostih, tako da vsaki nameniš posebno »mapo«. V uvodnem delu posamezne aktivnosti bomo skupaj opredelili cilje (namene učenja in kriterije uspešnosti) in določili, s katerimi dokazili boš izkazal/-a doseganje standardov znanja; ti bodo predmet ocenjevanja. Poleg teh dokazov je obvezna sestavina vsake »mape« tudi:

- tvoj načrt dela v okviru aktivnosti in/ali načrt skupine (če bodo naloge zahtevale skupinsko delo),
- povratna informacija, ki ti jo bodo o tvojem delu posredovali sošolci in/ali učitelj in jo boš izkoristil/-a za izboljšanje svojega dela (vsaj en dokument za posamezno aktivnost), pa tudi
- samorefleksija o aktivnosti, ki predstavlja tvoj pogled na prehojeno pot ter samooceno dela in spoznanj.

Listovnik je tvoja last: zgodba o pridobivanju znanja in veščin, pa tudi oblikovanju stališč in odnosov do različnih družbenih vprašanj, ki bo nastajala v listovniku, je tvoja zgodba. Zato boš sam/-a presodil/-a, katere elemente listovnika boš delil/-a s sošolci in, z izjemo obveznih elementov, tudi z učiteljem. Torej vanj shrani tudi tisto, česar ne želiš deliti.

Bodi ustvarjal/en, izviren/en, drzen/en. Naj te ne omejuje strah pred napakami; te so del učenja. Izkoristi listovnik za predstavitev svojih idej in pogledov, za komuniciranje in sodelovanje s sošolci.

II

LETNO IN SPROTNO NAČRTOVANJE UČITELJEV

Primer letne učne priprave v gimnazijskem programu¹⁸

dr. Andrej Adam, *Gimnazija Ravne na Koroškem*

Aktivnost/-i	Št. ur	Cilji 1. tematskega sklopa: Državljan/-ka posameznik/-ca	Cilji 2. tematskega sklopa: Sodelovanje v skupnosti	Cilji 3. tematskega sklopa: Državljan/-ka Republike Slovenije	Cilji 4. tematskega sklopa: Državljan/-ka Evropske unije in sveta
1. AKTIVNOST: Delavnica družbeno kritične (politične) pismenosti	4–6	Dijaki/- nje skozi aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> • razumejo potrebnost družbenih pravil (zakonov), ki omejujejo in omogočajo svobodo posameznika, nika, • uporabljajo osnovne elemente kritičnega mišljenja in argumentacije ter prepoznajo osnovne logične napake pri sklepanju, • razumejo, kako prepričanja in vrednote vplivajo na (politične) odločitve ljudi, • raziskujejo odnos med demokracijo, družbeno pravičnostjo, svobodo in enakostjo, • usposablajo se za sodelovanje v javni razpravi, za premislek in zagovor lastnih stališč, sprejemanje različnih pogledov, poslušanje stališč drugih in skupno iskanje (kompromisne) rešitve, • prepoznajo negativne posledice stereotipov, predsodkov, nestrpnosti, izključevanja in diskriminacije. 	<ul style="list-style-type: none"> • spoznavajo strukturo civilne družbe in raziskujejo možnosti sodelovanja posameznika ter vključevanja v različne oblike združevanja ter delovanja v skupno dobro, • analizirajo vlogo in pomen civilnodružbenih, humanitarnih, solidarnostnih akcij in iniciativ v družbi, • analizirajo vlogo medijev v sodobni družbi (oblikovanje javnega mnenja, nadzor oblasti, problem zasebnosti) in razumejo pomen verodostojnosti informacij, • razumejo pomen svobode govora in možnosti njenih zlorab, • razumejo temeljna načela delovanja gospodarstva in kritično vrednotijo raznolike posledice sodobnega globalnega kapitalističnega gospodarstva. 	<ul style="list-style-type: none"> • spoznavajo delovanje demokracije (prednosti in pomanjkljivosti neposredne, predstavniške in liberalne demokracije), • kritično vrednotijo sodobne izzive in dileme demokratičnih ureditev, kot so negativne podobe politike, politična apatija, nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice, e-volitve. 	

18 Predstavljen je del letne učne priprave, ki obsega dve aktivnosti, za kateri je avtor predvidel 11–15 od skupno 35 ur.

Aktivnost/-i	Št. ur	Cilji 1. tematskega sklopa: Državljan/-ka posameznik/-ca	Cilji 2. tematskega sklopa: Sodelovanje v skupnosti	Cilji 3. tematskega sklopa: Državljan/-ka Republike Slovenije	Cilji 4. tematskega sklopa: Državljan/-ka Evropske unije in sveta
<p>2. AKTIVNOSTI: Ekologija in preprečevanje podnebnih sprememb: delavnica</p>	5–6	<p>Dijaki/- nje skozi aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • razumejo potrebnost družbenih pravil (zakonov), ki omejujejo in omogočajo svobodo posameznika, • uporabljajo osnovne elemente kritičnega mišljenja in argumentacije ter prepoznajo osnovne logične napake pri sklepanju, • spoznavajo vrste (človekovih) pravic in njihovo razmerje do svobode in oblasti, • razumejo povezavo med človekovimi pravicami in odgovornostmi, • usposabljaajo se za sodelovanje v javni razpravi, za premislek in zagovor lastnih stališč, sprejemanje različnosti pogledov, poslušanje stališč drugih in skupno iskanje (kompromisne) rešitve. 	<ul style="list-style-type: none"> • spoznavajo strukturo civilne družbe in raziskujejo možnosti posameznikovega sodelovanja in vključevanja v različne oblike združevanja ter delovanja v skupno dobro, • analizirajo vlogo in pomen civilnodružbenih, humanitarnih, solidarnostnih akcij in iniciativ v družbi. 	<ul style="list-style-type: none"> • spoznavajo delovanje demokracije (prednosti in pomanjkljivosti neposredne, predstavniške in liberalne demokracije), • razložijo delovanje lokalne samouprave in primerjajo oblast na državni in lokalni ravni ter preučijo, kako razmerja moči vplivajo na participacijo in odločanje, • prepoznajo pomen aktivnega državljanstva in možne načine aktivne participacije v družbi in državi, • razumejo, kako Ustava Republike Slovenije kot najvišji pravni akt določa ureditev in delovanje naše države. 	<ul style="list-style-type: none"> • analizirajo in kritično presoјajo raznolike učinke in procese globalizacije ter vpliv na njihova življenja, • ozaveštijo pomen trajnostnega razvoja.

Aktivnost/-i	Št. ur	Cilji 1. tematskega sklopa: Državljan/-ka posameznik/-ca	Cilji 2. tematskega sklopa: Sodelovanje v skupnosti	Cilji 3. tematskega sklopa: Državljan/-ka Republike Slovenije	Cilji 4. tematskega sklopa: Državljan/-ka Evropske unije in sveta
2. AKTIVNOST: Ekologija in preprečevanje podnebnih sprememb: pogovor z aktivistom ali raziskovalnim novinarjem	2–3	Dijaki/- nje skozi aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> • spoznajo vrste (človekovih) pravic in njihovo razmerje do svobode in oblasti, • razumejo povezavo med človekovimi pravicami in odgovornostmi, • usposabljaajo se za sodelovanje v javni razpravi, za premislek in zagovor lastnih stališč, sprejemanje različnosti pogledov, poslušanje stališč drugih in skupno iskanje (kompromisne) rešitve, • prepoznajo negativne posledice stereotipov, predsodkov, nestrpnosti, izključevanja in diskriminacije, • raziskujejo pomen različnih oblik pripadnosti za posameznika in skupnost: nacionalna, etnična, verska ... patriotizem in kozmopolitizem. 	<ul style="list-style-type: none"> • analizirajo vlogo in pomen civilnodružbenih, humanitarnih, solidarnostnih akcij in iniciativ v družbi, • analizirajo vlogo medijev v sodobni družbi (oblikovanje javnega mnenja, nadzor oblasti, problem zasebnosti) in razumejo pomen verodostojnosti informacij, • razumejo pomen svobode govora in možnosti njenih zlorab. 	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznajo pomen aktivnega državljanstva in možne načine aktivne participacije v družbi in državi. 	<ul style="list-style-type: none"> • razumejo pojem transnacionalnosti in globalizacija ter vrednotijo mednacionalne odnose v globalni dobi, • analizirajo in kritično presojujejo raznolike učinke in procese globalizacije ter vpliv na njihova življenja, • prepoznajo in vrednotijo posledice konfliktov in vojn v globaliziranem svetu ter razpravljajo o prizadevanjih za mir in preprečevanje konfliktov, • presojuje vzroke in posledice globalnih migracij, • ozaveštujejo pomen trajnostnega razvoja in medkulturnih odnosov, • raziskujejo in načrtujejo aktivnosti za varovanje človekovih pravic.

Primer načrtovanja aktivnosti v gimnazijskem programu

Ekologija in preprečevanje podnebnih sprememb

dr. Andrej Adam, *Gimnazija Ravne na Koroškem*

NASLOV SKLOPA AKTIVNOSTI: Ekologija in preprečevanje podnebnih sprememb

(projektni dan)

1. del: delavnica
2. del: pogovor z aktivistom

CILJI SKLOPA AKTIVNOSTI:

- Razumejo potrebnost družbenih pravil (zakonov), ki omejujejo in omogočajo svobodo posameznika.
- Uporabljajo osnovne elemente kritičnega mišljenja in argumentacije ter prepoznajo osnovne logične napake pri sklepanju.
- Spoznavajo vrste (človekovih) pravic in njihovo razmerje do svobode in oblasti.
- Razumejo povezavo med človekovimi pravicami in odgovornostmi.
- Prepoznajo negativne posledice stereotipov, predsodkov, nestrpnosti, izključevanja in diskriminacije.
- Raziskujejo pomen različnih oblik pripadnosti (nacionalna, etnična, verska idr.); patriotizem in kozmopolitizem.
- Usposablajo se za sodelovanje v javni razpravi, za premislek in zagovor lastnih stališč, sprejemanje različnosti pogledov, poslušanje stališč drugih in skupno iskanje (kompromisne) rešitve.
- Spoznavajo strukturo civilne družbe in raziskujejo možnosti posameznikovega sodelovanja in vključevanja v različne oblike združevanja ter delovanja v skupno dobro.
- Analizirajo vlogo in pomen civilnodružbenih, humanitarnih, solidarnostnih akcij in iniciativ v družbi.
- Analizirajo vlogo medijev v sodobni družbi (oblikovanje javnega mnenja, nadzor oblasti, problem zasebnosti) in razumejo pomen verodostojnosti informacij.
- Razumejo pomen svobode govora in možnosti njenih zlorab.
- Spoznavajo delovanje demokracije (prednosti in pomanjkljivosti neposredne, predstavniške in liberalne demokracije).
- Razložijo delovanje lokalne samouprave in primerjajo oblast na državni in lokalni ravni ter preučijo, kako razmerja moči vplivajo na participacijo in odločanje.

- Prepoznajajo pomen aktivnega državljanstva in možne načine aktivne participacije v družbi in državi.
- Razumejo, kako Ustava Republike Slovenije kot najvišji pravni akt določa ureditev in delovanje naše države.
- Analizirajo in kritično presojujejo raznolike učinke in procese globalizacije ter vpliv na njihova življenja.
- *Ozavestijo pomen trajnostnega razvoja in medkulturnih odnosov.*
- Razumejo pojma transnacionalnost in globalizacija ter vrednotijo mednacionalne odnose v globalni dobi.
- Prepoznajajo in vrednotijo posledice konfliktov in vojn v globaliziranem svetu ter razpravljajo o prizadevanjih za mir in preprečevanje konfliktov.
- *Presojajo vzroke in posledice globalnih migracij in analizirajo pomen svetovnih organizacij.*
- *Raziskujejo in načrtujejo aktivnosti za varovanje človekovih pravic.*

UČNA SREDSTVA:

Film, kartice za igro vlog, navodila za pripravo na igro vlog in samorefleksijo po izvedeni aktivnosti.

MOŽNE MEDPREDMETNE POVEZAVE:

Sociologija – povezave s cilji sklopov »Družbene različnosti in neenakosti«, »Odločanje v skupnosti«, »Izzivi sodobnega sveta«

Filozofija – povezave in/ali nadgradnja pri »Etiki« in izbirni temi učnega načrta

Biologija – povezave s cilji obveznega sklopa »Ekologija« in/ali izbirnega sklopa »Človek in naravni viri«

PREDLOGI ZA IZVEDBO:

1. Projektni dan. Pogovor z aktivistom se lahko izvede neodvisno od preostalih aktivnosti (v drugem terminu).
2. Če bodo aktivnosti potekale v okviru (kot del) dveh projektnih dni, bomo v prvem sklopu izvedli uvod, si ogledali film ter izpeljali igro vlog s kratko refleksijo igre in filma, v drugem delu bomo izvedli razpravo po igri vlog in pogovor z aktivistom, ki bi se ga predvidoma udeležili dijaki vseh paralelk (odvisno od velikosti šole).

Literatura, viri:

- Film *Upor – Lafarge*.
- *Kompas: priročnik za učenje mladih o človekovih pravicah*; DZS; Ljubljana 2005.
- Šimenc, Marjan: Vprašanja za nadaljnja razmišljanja (2001). V: *Misliti samostojno: Priročnik za učitelje filozofije*, str. 146–150. Izbrali in uredili Antonija Verovnik in Alenka Hladnik. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Ljubljana.

STRUKTURA AKTIVNOSTI:

Opis aktivnosti (vsebinski, metodični in izvedbeni poudarki oz. vloga učitelja pri aktivnostih)	Dejavnosti dijakov (priprava, izvedba in refleksija) ter dokazila	Pričakovani rezultati, ki izkazujejo standarde znanja
<p>Priprava dijakov na aktivnost</p> <p>Učitelj zastavi problemsko vprašanje, ki povezuje področji ekologije in človekovih pravic, ter s pomočjo razprave in razlage pripravi dijake na ogled filma <i>Upor – Lafarge</i>. Ob tem predstavi cilje aktivnosti, posreduje navodila za zapis razmišljanj in samorefleksijo, ki jo dijaki zapišejo ob koncu posameznih aktivnosti (ur).</p> <p>(1. šolska ura – okvirno 30 min.)</p>	<p>Ob koncu uvodne aktivnosti (ure) dijaki zapišejo uvodna razmišljanja (kaj o temi vedo, kaj so v kratki razpravi povedali sošolci, katera vprašanja se jim zastavljajo, kakšno mnenje imajo o reševanju okoljskih vprašanj ipd.).</p> <p>(Dokazilo: zapis uvodnih razmišljanj)</p>	<p>Dijaki uporabljajo osnovne elemente kritičnega mišljenja. Med razpravo se dotaknejo vprašanj o pravičnosti družbe. Ocenjujejo zanesljivost informacij. Razmišljajo o pojmu državljanstva itd.</p>
<p>Ogled filma/odlomkov filma <i>Upor – Lafarge</i></p> <p>Učitelj pripravi projekcijo filma v celoti ali za ogled izbere le ključne odlomke filma.</p> <p>(1. in 2. šolska ura – okvirno 60 min.)</p>	<p>Dijaki po ogledu filma/posameznega odlomka povzamejo vsebino. Povzetke zapišejo.</p> <p>(Dokazilo: zapis povzetkov vsebine filma)</p>	
<p>Razprava o filmu</p> <p>Učitelj vodi sokratsko razpravo.</p> <p>(3. šolska ura – okvirno 45 min.)</p>	<p>Dijaki se vključujejo v razpravo. Pri tem pojasnjujejo, opredeljujejo, navajajo primere, navajajo podpore, oblikujejo argumente, iščejo implicitne podmene (predpostavke), navajajo razloge, primere, po potrebi preoblikujejo rečeno, opažajo drugačne perspektive in alternativne poglede, iščejo in opažajo protiargumente, vzpostavljajo razlike, skrbijo za konsistentnost, posplošujejo, preverjajo, iščejo posledice trditvev, sprašujejo, analizirajo, povezujejo, sumirajo, sklepajo itd.</p>	<p>Dijaki dokažejo uporabo osnovnih elementov kritičnega mišljenja in argumentacije z vključevanjem v razpravo (s sodelovanjem).</p> <p>Na primeru prepoznajo delovanje političnega sistema RS na (državni in) občinski ravni ter njegov vpliv na življenje prebivalcev.</p> <p>Prepoznajo lokalni problem kot del globalnega problema (<i>Lafarge</i> – največji proizvajalec cimenta na svetu); sklepajo o učinkih globalizacije in njenih procesov na ljudi in okolje.</p>
<p>Socialna igra – igra vlog</p> <p>Učitelj pripravi socialno igro po zgledu iz priročnika <i>Kompas</i> (2005).</p> <p>Če dijake že dobro pozna, lahko v skupino »sodnikov« vključi dijake, ki so že sposobni delno voditi razpravo.</p> <p>(4. in 5. šolska ura – okvirno 90 min.)</p>	<p>Dijaki se razdelijo v skupine. S skupinskim delom se pripravijo na igro vlog v skladu z navodili, zapisanimi na karticah. Pri snovanju logične argumentacije lahko uporabijo spletne in druge vire.</p> <p>Dijaki se vključijo v igro vlog: v predvidenem časovnem okviru predstavijo argumente pri vzete vloge:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vodilnih menedžerjev podjetja, • uradnikov lokalne samouprave, • ekoaktivistov, • sodnikov, ki presojujejo o tožbi aktivistov proti podjetju. 	<p>Dijaki se med aktivnostjo seznanijo s temeljnimi načeli delovanja sodobnega gospodarstva. S socialno igro spoznajo vidik različnih vlog v gospodarstvu (lastnikov, delodajalcev, delavcev ...).</p>
<p>Razprava po socialni igri (metoda razgovora)</p> <p>Učitelj situacijo, o kateri teče razprava, poveže z določeno vsebino Ustave (npr. s 35. členom, ki govori o pravici do varnosti in dostojanstva ipd.).</p> <p>(6. šolska ura – okvirno 45 min.)</p>	<p>Po igri vlog se vključujejo v razpravo. V okviru te razprave oblikujejo še vprašanja za pogovor z aktivistom.</p> <p>(Dokazilo: zapis vprašanj za razgovor z aktivistom)</p>	<p>Dijaki dokažejo uporabo osnovnih elementov kritičnega mišljenja in argumentacij z vključevanjem v razpravo (s sodelovanjem).</p> <p>Med razpravo se dotaknejo vprašanj, kaj prispeva k večji pravičnosti družbe, in argumentirano zagovarjajo svoje poglede.</p> <p>Ustavno določilo presojujejo v primeru praktične situacije.</p>

Opis aktivnosti (vsebinski, metodični in izvedbeni poudarki oz. vloga učitelja pri aktivnostih)	Dejavnosti dijakov (priprava, izvedba in refleksija) ter dokazila	Pričakovani rezultati, ki izkazujejo standarde znanja
<p>Pogovor z aktivistom Lahko se organizira kot enkratni dogodek za dijake vseh oddelkov v letniku.</p> <p>Če je pred izvedbo srečanja predvidena daljša (npr. nekaj tedenska) prekinitve, lahko dijaki predlagajo, katerega aktivista povabiti. Po doseženem dogovoru oz. odločitvi o gostu, lahko dijaki pod mentorstvom učitelja tudi organizirajo srečanje (naloge se razdelijo posameznikom ali po skupinah).</p> <p>Učitelj predvidi potek razgovora in odloči, ali bo sam vodil/povezoval razgovor ali pa bo vodenje prepustil izbranim dijakom.</p> <p>(7. in 8. šolska ura – okvirno 90 min.)</p>	<p>Dijaki poslušajo argumente aktivista in odkrivajo podlago za oblikovanje lastnega razumnega mnenja.</p> <p>Postavljajo vprašanja, ki so jih oblikovali po igri vlog.</p>	
<p>Samorefleksija dijakov Po navodilih učitelja; kot domača naloga.</p>	<p>Dijaki reflektirajo izkušnjo aktivnosti, pri čemer se nanašajo tudi na uvodna razmišljanja. V skladu z navodili:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ovrednotijo lasten uvodni zapis in ocenijo, kako se je njihov pogled na obravnavano temo spremenil in zakaj, pa tudi, ali so dobili odgovore na svoja vprašanja, • zapišejo, katera nova vprašanja so se jim postavila, • na kratko opišejo soroden primer iz lokalnega okolja, • predstavijo še nekaj načinov (so)delovanja v skupnosti in ovrednotijo njihov pomen. <p>(Dokazilo: samorefleksija dijakov)</p>	<p>Dijak na podlagi obravnavanega primera po navodilih učitelja v okviru refleksije:</p> <ul style="list-style-type: none"> • predstavi delovanje političnega sistema RS na državni in občinski ravni ter na primeru pokaže njegov vpliv na življenje prebivalcev, • predstavi načine (so)delovanja v skupnosti in ovrednoti njihov pomen.

Pojasnila in priloge k pripravi:

1. Sokratska razprava

Kratek oris metode: Sokrat se je zavedal, da si ljudje delijo mnoge zelo vprašljive misli, zato je odkril način, kako bi zagovarjali, razglašali in druge prepričevali le o tistih mislih ali idejah, ki si to zaslužijo. Cilj te metode torej ni prepričevanje drugih o naših lastnih mnenjih, temveč raziskovanje teh mnenj. Ali so v resnici tako dobra, kot verjamemo? Kaj, če niso? Kaj, če obstajajo nasprotni primeri? Utemeljene kritike? Srž sokratske metode je tako vabilo drugim, da nam pomagajo naša mnenja ovreči, in tudi, da lahko za kakovost misli v družbi poskrbimo le skupaj, tako da drug drugega popravljamo, opozarjamo na zmote, se spodbujamo, smo si v oporo. Dijaki se morajo zato naučiti ne le tehnik izpodbijanja in iskanja protiprimerov, temveč zlasti spoštovanja drugih, poslušanja, kaj so rekli, in oblikovanja slišane v trditve, ki jih podpirajo razlogi. Z uporabo te metode učitelji oblikujejo majhne, na razred omejene razpravljalne skupnosti, ki predstavljajo model idealne demokratične skupnosti, v kateri ne bo prevladoval argument moči, pač pa moč argumenta.

Izvedbeni napotki za načrtovano aktivnost:

Učitelj vodi sokratski dialog, ki po Lipmanu zajema:

1. izvabljanje pogledov ali mnenj,
2. pomoč učencem pri izražanju: pojasnitev in preoblikovanje trditev,
3. eksplikacijo pogledov učencev,
4. interpretacijo (izpeljevanje logičnih implikacij, izpeljava sugeriranega),
5. iskanje konsistentnosti,
6. zahtevo po definiranju,
7. iskanje predpostavk,
8. odkrivanje napak,
9. zahtevo po razlogih,
10. povpraševanje učencev, kako nekaj vedo,
11. iskanje in raziskovanje alternativ.

Ali kot to natančneje razčleni M. Šimenc v priročniku *Misliti samostojno* (2001, str. 146–150):

1. Vprašanja, ki zahtevajo pojasnitev:

Kako bi pojasnil ...? Kaj misliš s/z ...? Kako bi opredelil ...? Ali lahko navedeš primer?
Kako nam to pomaga? Ali ima kdo v zvezi s tem kakšno vprašanje?

2. Vprašanja po razlogih in dejstvih:

Zakaj misliš, da ...? Kako vemo, da ...? Kateri so tvoji razlogi ...? Ali lahko navedeš primer?

3. Vprašanja, ki raziskujejo alternativne poglede in druge perspektive:

Ali lahko to poveš še kako drugače? Ali je mogoč še kakšen drugačen pogled na to?
Kaj, če bi nekdo predlagal, da ...?
Kaj bi rekel tisti, ki se s tem ne strinja? Kakšna je razlika med temi pogledi?

4. Vprašanja, ki preverjajo implikacije in posledice:

Kaj sledi iz tega, kar pravite? Ali se to sklada s tistim, kar je bilo rečeno prej? Ali obstaja splošno pravilo za to?
Kako bi preverili, ali je to resnično? Kakšne bi bile posledice tega?

5. Vprašanja o vprašanjih v diskusiji:

Ali imate o tem kakšno vprašanje? Katere vrste vprašanje je to? Kako nam povedano lahko pomaga? Do kam smo zdaj prišli? Ali smo kaj bližje odgovoru na vprašanje?

2. Igra vlog

Učitelj skupinam dijakov razdeli kartice za igro vlog in list z izpisanimi relevantnimi členi Ustave Republike Slovenije (pomembno zlasti za vlogo sodnikov), npr.:

- 67. člen, kjer »zakon določa način pridobivanja in uživanja lastnine tako, da je zagotovljena njena gospodarska, socialna in ekološka funkcija.«,
- 34. ter 35. člen, ki zagotavljata »pravico do osebnega dostojanstva in varnosti« ter »nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic« in
- 72. člen, ki pravi: »Vsakdo ima v skladu z zakonom pravico do zdravega življenjskega okolja. Država skrbi za zdravo življenjsko okolje. V ta namen zakon določa pogoje in načine za opravljanje gospodarskih in drugih dejavnosti. Zakon določa, ob katerih pogojih in v kakšnem obsegu je povzročitelj škode v življenjskem okolju dolžan poravnati škodo. Varstvo živali pred mučenjem ureja zakon.«

Kartica za igro vlog: Lafarge Cement

Ste skupina vodilnih menedžerjev podjetja Lafarge Cement. Družba Lafarge Cement je največji proizvajalec cementa na svetu, v Trbovljah pa poleg tega sežiga še različne odpadke. »Zaradi uveljavljanja visokih tehnoloških in okoljskih standardov, ki veljajo na ravni celotne Skupine, je novi lastnik v družbi Lafarge Cement izvedel sanacijski program, s pomočjo katerega je trboveljska cementarna postala sodobna cementarna, tako s stališča tehnologije kot tudi s stališča ekologije, in najnaprednejša v Skupini Lafarge.« Trdite torej, da vaše podjetje ne obremenjuje okolja. Tega ne počne niti, ko zažigate odpadke. Prav tako želite ohraniti raven letnega dobička ter zadovoljiti svoje delničarje, zato ste odločeni, da boste zaščitili pravico podjetja do zažiganja odpadkov. Če bi dovolili lokalni okoljski iniciativi, da prepreči sežig odpadkov, bi to za vas pomenilo manj dobička in bi dolgoročno ogrozilo razvoj vašega podjetja, zlasti njegovo konkurenčnost. To bi pomenilo tudi odpuščenje zaposlenih. Zato ste se tesno povezali z vlado RS in lokalno skupnostjo, da bi ohranili svojo ekonomsko dejavnost in zaposlenost.

Naloga vaše skupine je pripraviti argumentirano obrambo svojih stališč. V petih minutah jih boste morali predstaviti na sodišču.

Kartica za igro vlog: Lokalna oblast – občina (občinski svetniki)

Ste izkušeni uradniki lokalne samouprave v Trbovljah. Vaša občina poskuša, če se le da, obraniti podjetje Lafarge Cement pred kritikami in obtožbami okoljskih aktivistov, ki tožijo Lafarge in nasprotujejo njegovim dejavnostim, zlasti sežiganju odpadkov, ker naj bi to škodilo okolju.

Seveda želite tudi vi živeti v zdravem okolju, a prav tako želite ohraniti delovna mesta, saj je prav njihovo ohranjanje zaveza, ki ste jo večinoma vsi izrazili na lokalnih volitvah. Zasavje je že tako utrpelo velike ekonomske pretrese in si v danih okoliščinah ne more privoščiti novih.

Vaša naloga je pripraviti argumente za obrambo svojih stališč. Na voljo boste imeli pet minut, da jih predstavite sodišču.

Kartica za igro vlog: Aktivisti Eko kroga

Na spletni strani svojega društva ste napisali: »V času desetletne bitke z multinacionalko Lafarge, lastnico cementarne v Trbovljah, smo se marsičesa naučili. Spoznali smo, da se direktorji in politiki menjajo, a vedno prihajajo novi, ki okolje, naravne vire, zdravje ljudi in prihodnost naših otrok vidijo le kot sredstvo za doseganje čim večjih dobičkov. Povezava gospodarstva in politike postaja tesnejša in temu se prilagaja tudi zakonodaja: od mednarodnih trgovinskih sporazumov do varstva okolja. Spremembe vodijo v zapiranje prostora delovanju civilne družbe, še posebej na okoljskem področju. V postopkih sprejemanja zakonodaje zato zastopamo glas okolja in pravice prihodnjih generacij.« Zbrali ste torej kar nekaj dokazov, da Lafarge zastruplja okolje, v katerem živite, in tudi, da s svojo močjo vpliva na odločevalce. Uničevanju okolja, ki postaja nevarno za zdravje, seveda nasprotujete. Zato ste zoper Lafarge vložili tožbo, kritizirate pa tudi predstavnike državne in lokalne oblasti.

Vaša naloga je pripraviti argumente za obrambo svojih stališč. V petih minutah jih boste predstavili na sodišču.

Kartica za igro vlog: Sodniki

Ste skupina sodnikov, ki presoja o vloženi tožbi društva Eko krog zoper podjetje Lafarge Cement. Če bi tožba uspela, bo moralo podjetje opustiti sežiganje odpadkov, s tem pa bo ob določen del dobičkov, s katerimi, kot trdijo, izpolnjujejo obveznosti do delničarjev in skrbijo za napovedano raven zaposlenosti.

Vaša naloga je, da povabite vse tri vpletene strani, naj druga za drugo predstavijo svoje argumente. Po koncu predstavitev ne boste razsodili, temveč boste interpretirali ali razjasnili situacijo. Povzeli boste dejstva, ki jih bodo predstavile nasprotujoče si strani v podporo svojih stališč. Udeležencem morate razložiti, da se nahajajo pred vprašanjem, kako rešiti spor z vidika človekovih pravic. Aktivisti se sklicujejo na človekovo pravico do dostojanstva, zdravega okolja in navsezadnje življenja, podjetje se sklicuje na pravico do svobodne ekonomske dejavnosti in lastnine, lokalne oblasti pa bi rade ohranile zaposlenost.

Pripravite vprašanja za vse tri vpletene strani. Na voljo boste imeli deset minut za postavljanje vprašanj in poslušanje odgovorov.

Primer letne učne priprave v programu srednjega strokovnega izobraževanja¹⁹

Renato Flis, Srednja šola za oblikovanje Maribor

Aktivnost/i	Št. ur	Cilji 1. tematskega sklopa: Državljan/-ka posameznik/-ca	Cilji 2. tematskega sklopa: Sodelovanje v skupnosti	Cilji 3. tematskega sklopa: Državljan/-ka Republike Slovenije	Cilji 4. tematskega sklopa: Državljan/-ka Evropske unije in sveta
Kako potujem? Kot svetovalci za turizem v lokalni skupnosti dijaki pripravijo načrt sprememb na področju turizma (turističnih potovanj)	5-6	Dijaki/-nje skozi aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> • uporabljajo osnovne elemente kritičnega mišljenja in v medijih identificirajo osnovne logične napake pri argumentaciji, • raziskujejo odnos med družbeno pravičnostjo, svobodo in enakostjo, • usposabljaajo se za sodelovanje v javni razpravi, zagovarjanje svojih stališč, poslušanje stališč drugih in skupno iskanje rešitev, • prepoznajo negativne posledice stereotipov, predsodkov, nestrpnosti, izključevanja in diskriminacije. 	<ul style="list-style-type: none"> • analizirajo vlogo medijev v sodobni družbi (oblikovanje javnega mnenja, nadzor oblasti, problem zasebnosti) in razumejo pomen verodostojnosti informacij, • razumejo temeljna načela delovanja gospodarstva in kritično vrednotijo razno like posledice sodobnega globalnega kapitalističnega gospodarstva, raziskujejo primere trajnostno naravnanih gospodarskih praks. 	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznavajo pomen aktivnega državljanstva in možne načine njihove aktivne participacije v družbi in državi. 	<ul style="list-style-type: none"> • spoznavajo pravice, ki jih imajo kot evropski državljani, ter razloge in pomen članstva Slovenije v Evropski uniji, • na konkretnih primerih pojasnijo izbrane globalne probleme in izzive človeštva, medsebojno povezanost in soodvisnost.
Otroci in mladi kot žrtve vojn in konfliktov v sodobnem svetu. Kot člani skupine raziskovalnih novinarjev dijaki pripravijo poročilo, članek, prispevek o omenjenem problemu	5-6	<ul style="list-style-type: none"> • uporabljajo osnovne elemente kritičnega mišljenja in v medijih identificirajo osnovne logične napake pri argumentaciji, • spoznavajo vrste (človekovih) pravic in načine njihovega varovanja, • prepoznajo negativne posledice stereotipov, predsodkov, nestrpnosti, izključevanja in diskriminacije. 	<ul style="list-style-type: none"> • analizirajo vlogo in pomen civilnodružbenih, humanitarnih in solidarnostnih akcij ter iniciativ v družbi, • analizirajo vlogo medijev v sodobni družbi (oblikovanje javnega mnenja, nadzor oblasti, problem zasebnosti) in razumejo pomen verodostojnosti informacij, • razumejo pomen svobode govora in možnosti njenih zlorab (priložnosti in nevarnosti, povezane s svetovnim spletom in z novimi komunikacijskimi tehnologijami). 	<ul style="list-style-type: none"> • spoznavajo pojem država in primerjajo demokratične ter nedemokratične ureditve, • spoznavajo značilnosti neposredne, predstavniške in liberalne demokracije ter raziskujejo, kako država in njene institucije podpirajo demokracijo ter zagotavljajo uveljavljanje pravic manjšin, • prepoznavajo pomen aktivnega državljanstva in možne načine njihove aktivne participacije v družbi in državi. 	<ul style="list-style-type: none"> • spoznavajo razloge za evropsko povezovanje, mejnike povezovanja (pogodbe EU) in simbole EU, • analizirajo in kritično presojujejo izbrane učinke procesov globalizacije na posameznika/-co in skupnosti: migracije, trajnostni razvoj, človekove pravice, • prepoznavajo posledice konfliktov in vojn v globaliziranem svetu ter razpravljajo o prizzadevanjih za demokracijo, mir in preprečevanje konfliktov.

19 Predstavljen je del letne učne priprave, ki obsega dve aktivnosti, za kateri je avtor predvidel 10–12 od skupno 35 ur.

Primeri načrtovanja aktivnosti v programih srednjega strokovnega izobraževanja

Kako potujem?

Renato Flis, *Srednja šola za oblikovanje Maribor*

Čas: 6 šolskih ur (*in dodaten čas za načrtovanje in izvedbo nadaljnjih aktivnosti dijakov*)

Operacionalizirani cilji KZ:

Dijaki in dijakinje:

- ugotavljajo, ali je sodobni množični turizem soodgovoren za kršenje določenih človekovih pravic v lokalnih skupnostih;
- prepoznavajo, ali in kako lahko množični turizem prispeva k utrjevanju stereotipov in predsodkov ter njihovih negativnih posledic;
- usposablajo se za sodelovanje v javni razpravi, predstavitev in zagovarjanje svojih stališč, poslušanje stališč drugih in skupno iskanje rešitev;
- analizirajo vlogo medijev v sodobni družbi na primeru predstavljanja drugih kultur, dežel;
- raziskujejo vlogo medijev pri večjem uveljavljanju trajnostnega (odgovornega) turizma;
- raziskujejo odgovorni (trajnostni turizem) kot primer trajnostno naravnane gospodarske panoge;
- na primeru množičnega turizma kritično ovrednotijo posledice sodobnega globalnega kapitalističnega gospodarstva;
- spoznajo pravice, ki jih imajo kot evropski državljani, ter razloge in pomen članstva Slovenije v Evropski uniji;
- ob primeru množičnega turizma kot enega izmed procesov globalizacije analizirajo in kritično presodijo njegove negativne učinke na posameznika in lokalne skupnosti ter navedejo prednosti trajnostnega turizma;
- z načrtovanjem in izvedbo akcije uresničujejo aktivno državljanstvo.

Opis aktivnosti	Dejavnosti dijakov (načrtovanje, izvedba, refleksija) in dokazila	Pričakovani rezultati, ki izkazujejo standarde znanja
<p>Učitelj organizira diskusijo dijakov v manjših skupinah o njihovih izkušnjah na potovanjih.</p> <p>Učitelj pripravi članek ali predvaja novico (posnetek), ki govori o posledicah sodobnega turizma (primer: https://www.24ur.com/novice/svet/benetke-umirajo-oblasti-uvadle-prepoved-opiranja-novih-lokalov-s-hitro-prehrano.html).</p> <p>Učitelj napove, da bodo tokrat skupaj potovali, in dijakom predstavi namene učenja.</p> <p>40 minut</p>	<p>MOTIVACIJA IN PREVERJANJE PREDZNANJA</p> <p>Dijaki v manjših skupinah razpravljajo o svojih izkušnjah s potovanj.</p> <p>Analizirajo posnetek in ugotovitve primerjajo z lastnimi izkušnjami.</p> <p>Skupine predstavijo ugotovitve.</p> <p>Dijaki sooblikujejo namene učenja.</p>	<p><i>Ustrezno rešeni učni listi v listovniku, ki izkazujejo standarde znanja kataloga znanja AD za srednje strokovno izobraževanje.</i></p> <p>Poročila, zapisi, predlogi, priporočila dijakov, ki izkazujejo, da dijak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pozna globalne probleme in izzive ter učinke globalizacije (množični turizem, migracije) in njenih procesov na ljudi, okolje in njegovo življenje, • kritično ovrednoti vpliv svojega življenjskega sloga (množični turizem) na ljudi in okolje na lokalni in globalni ravni, • argumentirano zagovarja svoje stališče o množičnem in odgovornem, trajnostnem turizmu, • v vsakdanjem življenju poišče in analizira primere predsodkov, stereotipov in diskriminacije ter njihovih posledic, ki so lahko posledica množičnega turizma, • na podlagi izbrane aktualne vsebine (turizem, potovanja) primerja poročanje v različnih medijih, • opiše svoje pravice na potovanju, ki izhajajo iz državljanstva EU, ki je posledica članstva Slovenije v EU, • izdelava načrt za konkretno obliko političnega udejstvovanja, s katerim udejanja aktivno državljanstvo, • na primeru migracij razčleni in kritično presodi učinke globalizacije na posameznika in skupnosti.
<p>Učitelj pripravi fotografije znanih turističnih krajev ali jih dijaki predhodno priskrbijo sami (npr. iz evropskih mest, kjer je danes množični turizem že vse večji problem: Barcelona, Benetke, Amsterdam, Firence, Dubrovnik ipd.)</p> <p>Učitelj poda usmeritve za pripravo načrta potovanja.</p> <p>50 minut</p>	<p>Skupine izhajajo iz fotografije znanega turističnega kraja in pripravijo načrt svojega potovanja, ki vključuje usmeritve: predpriprave za pot (kaj bodo dali med prtljago, koliko denarja in katero valuto potrebujejo, kako si bodo uredili zdravstveno zavarovanje), način potovanja, kje bodo spali, kaj in kje bodo jedli, kaj bodo obiskali oz. si ogledali, kaj in kje bodo nakupovali, kako se bodo sporazumevali). Pripravijo vprašanja, ki se jim porajajo.</p> <p>Skupine predstavijo svoj načrt potovanja in vprašanja.</p>	
<p>Učitelj pripravi statistične podatke o številu turistov po svetu. Djakom predstavi problematiko množičnega turizma, pri čemer posebej izpostavi vpliv turistov na lokalno okolje in ljudi. Vodi in usmerja diskusijo.</p> <p>30 minut</p>	<p>RAZISKOVANJE VSEBINE, USVAJANJE NOVEGA ZNANJA IN KONCEPTOV</p> <p>Dijaki na podlagi statističnih podatkov razpravljajo in sklepajo o posledicah vse večjega števila turistov na lokalno okolje, družbo in prebivalce.</p> <p>Izhodiščna vprašanja za diskusijo: Na podlagi statističnih podatkov sklepajte, kaj je značilno za sodobni, množični turizem? Zakaj prihaja do nje-ga? Kako imenujemo svetovni proces, del katerega je množični turizem? Katere so pozitivne in katere so lahko tudi negativne posledice tega turizma za domačine? Presodite, kakšna je kakovost življenja v teh krajih?</p>	
<p>Učitelj predvaja posnetek o posledicah množičnega turizma in odgovornem oziroma trajnostnem turizmu (http://studio12.si/lovek-druzba/nova-destinacija-odgovornost-dokumentarna-oddaja/).</p> <p>30 minut</p>	<p>Dijak ob ogledu in analizi posnetka primerja množični in trajnostni turizem ter ugotovitve primerjave zapiše na učni list. Zapiše vsaj dva argumenta za trditev, da je množični turizem problem in trajnostni turizem mogoča rešitev.</p> <p>Sledita diskusija med člani skupine in povzetek ugotovitev. Skupine poročajo. Djak dopolni svoj zapis.</p>	

Opis aktivnosti	Dejavnosti dijakov (načrtovanje, izvedba, refleksija) in dokazila	Pričakovani rezultati, ki izkazujejo standarde znanja
<p>Učitelj pripravi fotografije iz različnih medijev, ki prikazujejo navade, običaje, življenje in vsakdan ljudi v različnih deželah. Vodi in usmerja povzetek diskusije dijakov.</p> <p>Učitelj posebej opozori na problem evrocen-trizma.</p> <p>30 minut</p>	<p>Dijaki, izhajajoč iz fotografij in ob podpori vprašanj, razpravljajo o vsebini fotografij in oblikujejo zapis predsodkov in stereotipov, ki se najpogosteje pojavljajo na potovanjih, ter utemeljitev, ali se ti poglobljajo ali brišejo.</p> <p>Zakaj sploh potujemo? Kaj se želimo naučiti na potovanju v neko oddaljeno deželo? Kako mediji (reportaže, dokumentarne oddaje, poročila, članki) prikazujejo druge dežele, kulture? Skozi naše oči ali skozi oči domačinov? Katere navade, običaje ocenjujemo kot sprejemljive in katere ne? Kdo lahko presodi, kaj je prav in kaj ne? Ali se naši predsodki in stereotipi o drugih kulturah, navadah, običajih na potovanjih utrjujejo in poglobljajo ali brišejo, izginjajo? Utemeljite.</p>	
<p>Učitelj predstavi izbor podatkov o številu domačinov in otrok, ki delajo v turizmu, ali npr. fotografijo domačega delavca zaposlenega v hotelskem naselju v Aziji ali na Karibih.</p> <p>Učitelj ob podpori vprašanj vodi diskusijo.</p> <p>30 minut</p>	<p>Dijaki aktivno sodelujejo v vodeni diskusiji ob izhodiščnih vprašanjih. Postavljajo vprašanja.</p> <p>Kolikšen je zaslužek domačinov, ki so zaposleni v turističnih naseljih, hotelih v deželah globalnega juga?</p> <p>Katere so pravice delavcev? Zakaj se po svetu razlikujejo? Katere niso spoštovane?</p> <p>Zakaj ponekod v turizmu delajo otroci? Katere pravice otrok so kršene? Kaj so in katere so človekove pravice? Kako so sodobne, množične migracije povezane s kršenjem človekovih pravic?</p> <p>Dijaki oblikujejo zapis izbranih človekovih (s poudarkom na delavskih) in otrokovih pravic.</p>	
<p>Učitelj pripravi gradivo o pravicah, ki izhajajo iz državljanstva EU.</p> <p>Usmerja diskusijo znotraj skupin, podaja povratno informacijo.</p> <p>20 minut</p>	<p>Dijaki na podlagi gradiva in vodenih vprašanj argumentirano razpravljajo in oblikujejo zapis pravic, ki jih lahko dijak uveljavi na potovanju kot državljan EU.</p> <p>Ali nam na potovanjih koristi, da smo člani EU (prost prehod meja znotraj EU, evropska zdravstvena izkaznica, vize, konzularna pomoč)? Katere pravice izhajajo iz članstva v EU? Kako je bilo potovati po Evropi, preden smo postali člani EU?</p>	

Opis aktivnosti	Dejavnosti dijakov (načrtovanje, izvedba, refleksija) in dokazila	Pričakovani rezultati, ki izkazujejo standarde znanja
<p>Učitelj vodi diskusijo, s katero dijaki kritično ovrednotijo razlike med posameznimi deli sveta.</p> <p><i>30 minut</i></p>	<p>Dijaki aktivno sodelujejo v diskusiji, argumentirano razpravljajo, sklepajo, postavljajo vprašanja.</p> <p>Zakaj lahko nekateri ljudje potujejo po svetu in drugi ne? Kaj vse vpliva na (ne)možnost potovanja? Npr. ali na to vpliva le državljanstvo ali tudi drugi dejavniki, kot so premoženje, barva kože, vera?</p> <p>Zakaj nekateri za potovanje potrebujejo vizo, drugi ne in s čim je to povezano?</p> <p>Zakaj lahko npr. potujejo bogati športniki, poslovneži iz držav globalnega juga, ne pa revni kmetje? Ali bi vas lahko obiskal prijatelj, dekle, fant iz držav globalnega juga?</p> <p>Zakaj je v svetu dovoljen prost pretok dobrin, storitev, kapitala, ni pa dovoljen prost pretok ljudi? Kdo ima korist od tega? Kdo postavlja ta pravila? Kakšne so posledice teh pravil?</p>	
<p>Učitelj pripravi vprašanja za refleksijo.</p> <p><i>20 minut</i></p>	<p>REFLEKSIJA</p> <p>Dijak razmisli o izvedenih aktivnostih in opravi refleksijo.</p> <p>Do katerih novih spoznanj sem prišel?</p> <p>Kaj bom spremenil v svojem življenjskem slogu in kako bom do tega prišel?</p> <p>Kakšne posledice bo imela sprememba mojega življenjskega sloga za ljudi in okolje na lokalni in globalni ravni?</p>	
<p>Učitelj poda navodila za nadaljnje aktivnosti dijakov.</p> <p>Dijaki lahko aktivnosti predlagajo sami, lahko pa učitelj ponudi nabor možnih aktivnosti, ki jih dijaki načrtujejo in izvedejo.</p> <p><i>Potrebno je načrtovanje dodatnih ur za pripravo in izvedbo aktivnosti.</i></p>	<p>NAČRTOVANJE AKTIVNOSTI, IZVEDBA in REFLEKSIJA</p> <p>Dijaki na podlagah pridobljenega znanja predlagajo in izvedejo aktivnosti za ozaveščanje ljudi o odgovornem, trajnostnem turizmu. Po izvedenih aktivnostih opravijo refleksijo.</p>	

Dokazila, ki so del dijakovega listovnika:

- izdelan načrt potovanja v določen kraj (skupinsko delo),
- zapisana primerjava med množičnim in trajnostnim turizmom,
- zapisani argumenti, zakaj je množični turizem problem in trajnostni turizem mogoča rešitev (individualni zapis, dopolnjen z ugotovitvami iz diskusije),
- oblikovan zapis o človekovih in otrokovih pravicah (skupinsko delo),
- zapisane pravice, ki jih lahko dijak uveljavi na potovanju kot državljan EU (skupinsko delo),

- zapis predsodkov in stereotipov, ki se najpogosteje pojavljajo na potovanjih, ter utemeljitev, ali se ti poglobljajo ali brišejo (skupinsko delo),
- refleksija: sprememba mojega življenjskega sloga (individualni zapis),
- načrt za nadaljnje delovanje, iz katerega so razvidne vloge in naloge vsakega člana skupine, časovnica in ocena vpliva na skupnost,
- fotografije izdelka ali videoposnetek izvedene aktivnosti, drugi materiali, ki so nastali, ter refleksija aktivnosti.

Možne aktivnosti dijakov za načrt sprememb:

- oblikujejo in zapišejo nekaj načel oziroma pravil, ki bi bila del odgovornega turizma, in jih objavijo na dogovorjenem mestu (spletna stran šole, šolski FB, občina ...),
- poiščejo informacije o Butanu, državi, ki razvija odgovorni turizem, in pripravijo poročilo,
- raziščejo, koliko turistov letno obiše Slovenijo, in predlagajo, kakšen turizem bi bil primeren za Slovenijo,
- zapišejo pet načel, ki bi jih morala Slovenija upoštevati pri prihodnjem razvoju turizma,
- naredijo načrt za razvoj odgovornega turizma v lokalnem okolju (občini),
- k uri povabijo popotnika, turističnega vodiča in pripravijo vprašanja za intervju z njim, kako vidi, opazi turizem po svetu,
- oblikujejo plakat, prospekt, krajši film, ki bo promoviral trajnostni turizem v njihovem kraju,
- povežejo se z lokalno turistično organizacijo ali lokalnim turističnim ponudnikom (npr. turistična kmetija, vinotoč ipd.),
- napišejo priporočila za lokalne turistične organizacije,
- napišejo pismo za lokalno turistično zvezo,
- raziščejo in predstavijo priložnosti za razvoj trajnostnega turizma v lokalnem okolju.

Dijak, npr. v programu medijski tehnik, lahko:

- posname kratek video o svojem kraju, pokrajini, ki vabi k odgovornemu, trajnostnemu turizmu,
- izdelava tiskovino, s katero predstavi trajnostni turizem v svojem kraju, pokrajini,
- izdelava kratko animacijo, s katero opozori na problem množičnega turizma,
- izdelava koledar, s katerim predstavi Slovenijo z vidika odgovornega turizma,
- posname fotografije, s katerimi predstavi domači kraj, pokrajino z vidika odgovornega turizma,
- nariše kratek strip na to temo.

Dijak, npr. v programu grafični oblikovalec, lahko:

- oblikuje družbeno angažiran letak, plakat, prospekt, ki promovira trajnostni turizem v njegovem kraju, pokrajini, Sloveniji,
- izdelava tiskovino, s katero promovira trajnostni turizem v svojem kraju, pokrajini,
- izdelava koledar, s katerim predstavi Slovenijo z vidika odgovornega turizma,
- nariše kratek strip na to temo.

Otroci in mladi kot žrtve vojn in konfliktov v sodobnem svetu

Renato Flis, *Srednja šola za oblikovanje Maribor*

Čas: 6 šolskih ur

Operacionalizirani cilji KZ:

Dijaki in dijakinje:

- spoznavajo vrste človekovih in otrokovih pravic, na primeru vojn in konfliktov raziskujejo kršitve ter načine varovanja pravic,
- na primeru kršitev človekovih/otrokovih pravic in načinov njihovega varovanja raziskujejo vlogo in pomen civilnodružbenih organizacij, humanitarnih in solidarnostnih akcij ter iniciativ v družbi,
- na primeru vojn/konfliktov raziskujejo vlogo medijev in socialnih omrežij pri spodbujanju nestrpnosti in sovraštva (stereotipi, predsodki, diskriminacija) oziroma obratno, pri reševanju konfliktov in razbijanju predsodkov in stereotipov,
- izhajajoč iz analize medijskih vsebin, utemeljujejo pomen svobode govora in možnosti njenih zlorab,
- spoznajo pomen demokracije in vzgoje za demokracijo pri preprečevanju konfliktov, primerjajo značilnosti demokratičnih in nedemokratičnih ureditev,
- ugotavljajo povezanost demokratične ureditve in pogostost oboroženih konfliktov oziroma ugotavljajo, ali močne javne institucije in javne službe blažijo možnost nastanka oboroženih konfliktov,
- spoznavajo, kako država in njene institucije podpirajo demokracijo ter zagotavljajo pravice manjšin in tako zmanjšujejo možnosti nastanka oboroženih konfliktov,
- spoznavajo razloge za evropsko povezovanje, mejnike povezovanja in glavne institucije EU, pomen članstva Slovenije v EU,

- raziskujejo vlogo EU pri preprečevanju konfliktov in vojn, prepoznavajo posledice konfliktov in vojn v globaliziranem svetu, razpravljajo o prizadevanjih za demokracijo, mir in preprečevanje konfliktov,
- na primeru konfliktov in vojn analizirajo in kritično presojujejo učinke procesov globalizacije na posameznika in skupnosti: migracije, človekove pravice,
- raziskujejo pomen aktivnega državljanstva in mogoče načine svoje aktivne participacije v družbi in državi, iz česar je razvidno njihovo prizadevanje za demokracijo, mir in preprečevanje konfliktov.

Opis aktivnosti	Dejavnosti dijakov (priprava, izvedba in refleksija aktivnosti) ter dokazila	Pričakovani rezultati, ki izkazujejo standarde znanja
<p>Analiza fotografije otrok vojakov, otrok beguncev, zemljevida konfliktov po svetu, diskusija v manjših skupinah.</p> <p>20 minut</p>	<p>MOTIVACIJA IN PREVERJANJE PREDZNANJA</p> <p>Dijaki analizirajo fotografije in razpravljajo v skupinah. Sklepajo o položaju otrok in mladih na vojnih območjih.</p> <p>Usmerjevalna vprašanja:</p> <p>Od kod so fotografije? Kaj prikazujejo?</p> <p>Kje je večina trenutnih konfliktov po svetu? Kaj se zgodi z otroki in mladimi v vojnah, konfliktih? Kakšen je položaj dečkov, deklet? Zakaj otroci niso v šoli? Kje so starši teh otrok?</p>	<p>Dijaki uporabljajo osnovne elemente kritičnega mišljenja.</p>
<p>Branje in analiza izbranega časopisnega članka ali ogled videopripravka (npr. Infodrom: Otroci vojaki: https://www.youtube.com/watch?v=txwIzgbVYtE) ter opredelitev ključnih vprašanj.</p> <p>Učitelj se lahko z dijaki dogovori, da članke poiščejo sami in jih prinesejo s seboj.</p> <p>Učitelj dijake usmerja, da vključujejo tista področja, ki sledijo ciljem kataloga znanja.</p> <p>30 minut</p>	<p>PRIPRAVA</p> <p>Dijaki analizirajo članek oziroma videopripravek.</p> <p>Usmerjevalna vprašanja:</p> <p>O čem govori prispevek? Kateri problem izpostavi? Utemelji, zakaj je to problem? Kaj ti je bilo novega, neznanega? Sklepaj o tem, zakaj ti je nepoznano. Utemelji, zakaj bi o tem morali vedeti več. Zapiši dve vprašanji, ki sta se ti pojavili ob gledanju prispevka/branju članka.</p> <p>Opredelijo vsaj pet področij znotraj tematike, o kateri bi radi vedeli več, in tako opravijo izbor ključnih raziskovalnih področij.</p>	
<p>Opredelitev raziskovalnega problema, razdelitev dela, načrt dela.</p> <p>30 minut</p> <p>Skupine se lahko oblikujejo glede na interese dijakov tudi drugače. Lahko pa učitelj pripravi učne liste z vprašanji, raziskovalnimi nalogami (npr. povezave do člankov, spletnih strani, videopripravkov), kjer dijaki samostojno ali v skupinah raziskujejo oz. iščejo odgovore na vprašanja.</p>	<p>RAZISKOVANJE in NAČRTOVANJE</p> <p>Dijaki se razdelijo v skupine raziskovalnih novinarjev. Vsaka skupina se osredotoči na eno temo. V skupinah opredelijo in zapišejo raziskovalni problem, pripravijo načrt dela, v katerem opredelijo naloge članov skupine. Iščejo in zbirajo vire in gradiva.</p> <p>Možne raziskovalne teme:</p> <p>1. Trenutni konflikti in vojne po svetu (vzroki in posledice: migracije, begunci, otroci in mladi kot žrtve konfliktov)</p> <p>Dokazila: izbrani članki, zapisani viri, poročilo.</p>	<p>Izberejo vsaj dva članka o aktualnih konfliktih in zapišejo poročilo, v katerem argumentirano predstavijo svoje stališče o družbenem problemu (oboroženi konflikti po svetu, otroci vojaki in žrtve, begunci).</p>

Opis aktivnosti	Dejavnosti dijakov (priprava, izvedba in refleksija aktivnosti) ter dokazila	Pričakovani rezultati, ki izkazujejo standarde znanja
<p>Raziskovalna področja so oblikovana tako, da se v aktivnosti zajamejo različni sklopi iz kataloga znanja.</p>	<p>2. Vloga medijev v konfliktih in vojnah (vloga medijev pri spodbujanju konfliktov, predsodkov, stereotipov oziroma njihova pozitivna vloga pri preprečevanju konfliktov, razbijanju predsodkov in stereotipov) Dokazila: izbrani članki in odzivi z družbenih omrežij, zapisana kritična analiza teksta (predsodki, stereotipi, diskriminacija, svoboda govora, možnosti zlorab), zapisane ugotovitve primerjave, zapisani viri, poročilo.</p> <p>3. Kršitve človekovih in otrokovih pravic v konfliktih in vojnah (kaj so pravice, vrste (človekovih/otrokovih) pravic, kršitve človekovih/otrokovih pravic v konfliktih in vojnah, načini varovanja človekovih/otrokovih pravic) Dokazila: zapisane opredelitve koncepta pravice, na konkretnem primeru zapisana utemeljitev kršitve pravic in predlagani načini varovanja pravic, zapisani viri, poročilo.</p> <p>4. Vloga in pomen EU pri razreševanju konfliktov po svetu (razlogi za evropsko povezovanje, mejniki povezovanja, institucije EU, razlogi in pomen članstva Slovenije v EU) Dokazila: poročilo, zapisani viri.</p> <p>5. Pomen demokracije in demokratičnih institucij pri preprečevanju in razreševanju konfliktov (razlike med demokratičnimi in nedemokratičnimi ureditvami in značilnosti posameznih vrst demokracije) Dokazila: poročilo, argumentiran zapis o vlogi demokracije in demokratičnih institucij pri preprečevanju konfliktov, zapisani viri.</p> <p>6. Vpliv mojega življenjskega sloga na ljudi in okolje globalnega juga (moj življenjski slog: pretirano potrošništvo in podnebne spremembe na globalni ravni kot povzročitelja oboroženih konfliktov in vse večjih migracij po svetu (suše na Bližnjem vzhodu, območju Sahela)) Dokazila: poročilo o vplivu sodobnega življenjskega sloga na okolje in ljudi globalnega juga, zapisana refleksija lastnega življenjskega sloga.</p>	<p>Izberejo vsaj dve različni poročanji o istem dogajanju in odzive posameznikov z družbenih omrežij (npr. na primeru konfliktov, vojn, migracij, migrantov, beguncev v vsakdanjem življenju) in analizirajo primere predsodkov, stereotipov in diskriminacije oziroma pozitivno vlogo medijev pri poročanju ter napišejo poročilo.</p> <p>Poročilo, v katerem pojasnijo pojme »pravice«, »človekove pravice« in »otrokove pravice« ter na primeru kršitve človekovih in otrokovih pravic v konfliktih in vojnah pokažejo na povezavo med človekovimi pravicami in odgovornostmi ter vzpostavijo ustrezno stališče do kršenja teh pravic.</p> <p>Poročilo, v katerem argumentirano predstavijo dosežke evropskega integracijskega procesa in posledice članstva Slovenije v EU s poudarkom na njeni vlogi pri razreševanju konfliktov po svetu.</p> <p>Poročilo, v katerem predstavijo razlike med nedemokratičnimi in demokratičnimi ureditvami ter razložijo značilnosti neposredne, predstavniške in liberalne demokracije ter argumentirano predstavijo vlogo demokracije in demokratičnih institucij pri preprečevanju konfliktov.</p> <p>Ob lastnih primerih pripravijo poročilo o globalnih problemih/izzivih ter na primerih učinkov globalizacije in njenih procesov argumentirano preizprašujejo svoj življenjski slog in njegov vpliv na ljudi in okolje globalnega juga.</p>
<p>Zbiranje, prebiranje, analiziranje virov in gradiv (članki, spletne strani, kratki videoposnetki).</p> <p>Izdelava akcijskega načrta.</p> <p>90 minut</p>	<p>Dijaki iščejo, raziskujejo, izpisujejo, zapisujejo, sprašujejo, pregledujejo, berejo zbrano gradivo in vire.</p> <p>Skupine izdelajo akcijski načrt za raziskano področje.</p> <p>Dokazilo: izdelan načrt.</p>	<p>Izdelan načrt za konkretno obliko političnega udejstvovanja, s katerim udeležajo aktivno državljanstvo.</p>
<p>Poročanje.</p> <p>45 minut</p>	<p>Skupine poročajo. V spletnem okolju nastaja zbirnik akcijskih načrtov (npr. OneDrive).</p>	

Opis aktivnosti	Dejavnosti dijakov (priprava, izvedba in refleksija aktivnosti) ter dokazila	Pričakovani rezultati, ki izkazujejo standarde znanja
Vrstniško vrednotenje in možne dopolnitve akcijskega načrta. <i>45 minut</i>	Dijaki vrednotijo predloge. Po povratni informaciji skupine dopolnijo akcijski načrt. Učitelj posreduje povratno informacijo o njihovem delu.	
Izvedba akcijskega načrta.	IZVEDBA Na podlagi akcijskega načrta izvedejo vse ali izbrano akcijo.	Poročilo o izvedenem akcijskem načrtu, iz katerega je razvidno, da so udeleženi aktivno državljanstvo.
Refleksija in samoevalvacija. <i>20 minut</i>	REFLEKSIJA Po vsaki aktivnosti izvedejo krajšo refleksijo: Kaj smo se naučili? Kaj smo spoznali? Kje smo imeli težave? Zakaj? Kje težav nismo imeli? Kako nam je šlo raziskovanje? Kako smo zastavili delo v skupini? Ali sem bil uspešen pri delu? Kaj sem pridobil?	Poročilo, ki zajema ugotovitve refleksij, zapisanih med in ob koncu aktivnosti.

Primeri akcijskih načrtov dijakov, ki vključujejo aktivnosti:

- napišejo prispevek za dijaški časopis,
- ob svetovnem dnevu/pomembnem datumu na šolskem radiu pripravijo in izvedejo radijsko oddajo,
- županu, mestnemu svetniku, lokalni skupnosti, nevladni (humanitarni) organizaciji, predsedniku, slovenskemu ali evropskemu poslancu pošljejo elektronsko pošto o problemu in ga pozovejo k ukrepanju,
- na šoli ob pomembnem datumu pripravijo stojnico z gradivom (npr. plakate, letake) o tem problemu,
- na šolo povabijo vojaka, ki je bil na misiji v Afganistanu ali na Kosovu, in z njim pripravijo in izvedejo intervju,
- na šolo povabijo begunca (mladostnika), ki je pobegnil pred vojno, in pripravijo vprašanja, izvedejo pogovor,
- pripravijo okroglo mizo,
- narišejo plakate, risbe ipd. na temo demokracije, miru v svetu in preprečevanja konfliktov ter v šoli in lokalni skupnosti pripravijo razstavo,
- napišejo deklaracijo za dijaški parlament,
- pripravijo, izdelajo in natisnejo letake s protivojno vsebino,
- naredijo načrt za zaključni izdelek oziroma nalogo (animacijo, videoprispevek, kratki film, plakat, strip v programih medijski tehnik in grafični oblikovalec) na to temo kot praktični predmet na poklicni maturi,
- na veleposlaništva držav, ki so glavne proizvajalke in prodajalke orožja, posredujejo dopis, elektronsko sporočilo, ki opozarja na ta problem ipd.

Kako delujejo osrednje institucije države

Mojca Ogorelc, *Ekonomska in trgovska šola Brežice*

Izvedbena oblika: strokovna ekskurzija

Opis aktivnosti: obisk Državnega zbora RS in Predsedniške palače/Palače vlade RS s predstavitvijo delovanja institucij; pogovor z varuhom človekovih pravic RS ali njegovim namestnikom

Časovni okvir: 5 šolskih ur in samostojno delo (priprava in refleksija) dijakov

CILJI:

Prvi tematski sklop:

- razumejo potrebnost družbenih pravil (zakonov), ki omejujejo in omogočajo svobodo posameznika/-ce,
- spoznavajo vrste (človekovih) pravic in načine njihovega varovanja,
- usposablajo se za sodelovanje v javni razpravi, zagovarjanje svojih stališč, poslušanje stališč drugih in skupno iskanje rešitev.

Tretji tematski sklop:

- spoznavajo različne pomene pojma politika in vlogo politične socializacije,
- spoznavajo značilnosti neposredne, predstavniške in liberalne demokracije ter raziskujejo, kako država in njene institucije podpirajo demokracijo ter zagotavljajo uveljavljanje pravic manjšin,
- razlikujejo med statusom prebivalca/-ke RS in državljana/-ke RS, spoznajo načine pridobitve državljanstva RS, pravice in dolžnosti prebivalcev in državljanov RS,
- raziskujejo sodobne izzive in dileme demokratičnih ureditev, kot so negativne podobe politike, politična apatija, nižanje starostne meje za pridobitev volilne pravice, e-volitve,
- razumejo, kako Ustava Republike Slovenije določa ureditev in delovanje naše države,
- spoznajo, kako Ustava RS in mehanizmi države ter civilne družbe zagotavljajo pravice italijanske in madžarske narodne skupnosti ter romske skupnosti, seznanijo se s položajem slovenskih manjšin in izseljenskih skupnosti,
- spoznavajo delovanje političnega sistema Republike Slovenije in njegov vpliv na življenje prebivalcev/-k in državljanov/-k,
- prepoznavajo pomen aktivnega državljanstva in možne načine njihove aktivne participacije v družbi in državi.

STANDARDI ZNANJA:

- pojasni pojem pravice in pokaže na povezavo med človekovimi pravicami in odgovornostmi,

- predstavi pojem politika in na primeru opiše politično socializacijo,
- predstavi razlike med nedemokratskimi in demokratičnimi ureditvami ter razloži značilnosti neposredne, predstavniške in liberalne demokracije,
- razloži vlogo Ustave RS kot akta, s katerim država predpisuje družbeno in politično ureditev,
- predstavi delovanje političnega sistema RS na državni in občinski ravni,
- smiselno uporabi pojem državljanstva in razloži, katere pravice in dolžnosti imajo državljani in tujci v RS.

Opis aktivnosti	Dejavnosti in dokazila (dokazila so označena z odebeljeno pisavo)	Pričakovani rezultati, ki izkazujejo standarde znanja
<p>Priprava programa in organizacija ekskurzije: obisk predsedniške/vladne palače, Državnega zbora RS in varuha človekovih pravic.</p> <p>Priprava zapisa z informacijami o poteku in vsebini ekskurzije ter nalogami za dijake.</p> <p>Priprava učnih listov za dijake.</p>	<p>Dijaki prejmejo informacije o ekskurziji, vključno z njenimi cilji oziroma namenom.</p> <p>Individualno nalogo opravijo kot pripravo na ekskurzijo: vsak dijak poišče ustrezne vire, s pomočjo katerih pripravi zapis s kratko predstavitevjo/povzetkom osnovnih dejstev za eno od navedenih tem, ki jo za posameznika določi učitelj:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kaj je politika in značilnosti neposredne, predstavniške in liberalne demokracije • Ustava RS in njena ustavna ureditev • Predsednik RS • Vlada RS • Državni zbor RS • Državni svet RS • Človekove pravice in varuh človekovih pravic • Aktualne politične teme v RS • Aktualna vprašanja s področja človekovih pravic <p>Zapisu z viri in literaturo dodajo osebni cilj: »O tem bi rad/-a izvedel/-a ...«</p>	<p>Dijaki izkazujejo standarde znanja pri vseh aktivnostih in na različne načine: z zapisi, z govornimi predstavitevami, s postavljanjem vprašanj in z oblikovanjem odgovorov.</p> <p>Samostojno predstavijo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • različne pomena pojma politika in na primeru opišejo politično socializacijo, • pojasnijo, kako se v Sloveniji uresničuje neposredna demokracija, • vlogo Ustave RS kot akta, s katerim država predpisuje družbeno in politično ureditev, • pojem pravice in razložijo povezavo med svobodo, oblastjo, človekovimi pravicami in odgovornostmi. <p>Uporabljajo osnovne elemente kritičnega mišljenja in argumentacije, prepoznajo osnovne napake pri sklepanju in ocenijo stopnjo zanesljivosti informacij, iz katerih izhajajo v svojem razmisleku.</p>
<p>Predstavitve dijakov med prevozom na lokacijo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ustavna ureditev RS • Predsednik RS • Vlada RS • Državni zbor RS • Državni svet RS • Varuh človekovih pravic • Aktualne politične teme v RS <p>45 minut</p>	<p>Dijaki individualno predstavijo posamezne teme (eden začne, drugi z isto nalogo ga dopolnijo).</p> <p>Dijaki spremljajo predstavitve. Ugotovitve in spoznanja uporabijo tako, da pravilno izpolnijo delovne liste.</p>	

Opis aktivnosti	Dejavnosti in dokazila (dokazila so označena z odebeljeno pisavo)	Pričakovani rezultati, ki izkazujejo standarde znanja
<p>Dijaki se razdelijo v dve skupini:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. obisk parlamenta in srečanje s poslancem DZ iz lokalnega okolja, 2. obisk predsedniške/vladne palače. <p>Skupini se po 60 minutah zamejnata – aktivnost se ponovi za drugo skupino</p> <p><i>2x 60 minut</i></p>	<p><u>1. skupina:</u> dijaki se udeležijo vodenega ogleda parlamenta, v okviru katerega spremljajo sejo DZ; poslancu iz lokalnega okolja po njegovi predstavitvi zastavljajo vprašanja, tudi tista, ki so si jih zapisali v pripravi in so povezana z delovanjem DZ, DS, poslancev ...</p> <p><u>2. skupina:</u> Voden ogled predsedniške palače, predstavitev predsednika RS in vlade RS</p> <p>Dijaki med ogledom in po njem zastavljajo vprašanja, tudi tista, ki so si jih zapisali v pripravi in so povezana z delovanjem predsednika ali vlade.</p>	
<p>ODMOR</p> <p>Po odmoru prehod na drugo lokacijo.</p>		
<p>Srečanje z varuhom/predstavnikom varuha človekovih pravic</p> <p>(učitelj se vključuje v razgovor in ga usmerja tako, da zagotavlja pogoje, v katerih dijaki lahko izkažejo doseganje standardov znanja).</p> <p><i>60 minut</i></p>	<p>Predstavitve varuha človekovih pravic in razgovor z njim/njegovim predstavnikom. Dijaki sodelujejo v razgovoru, postavljajo vprašanja.</p> <p>Ugotovitve in spoznanja uporabijo tako, da pravilno izpolnijo delovne liste.</p>	<p>Razpravljajo o vprašanju, kaj prispeva k večji pravičnosti družbe, in argumentirano zagovarjajo svoj pogled na odnos med pravičnostjo, svobodo in enakostjo.</p> <p>V razgovoru analizirajo negativne posledice stereotipov, predsodkov, izključevanja in diskriminacije.</p> <p>Uporabljajo osnovne elemente kritičnega mišljenja in argumentacije, prepoznajo osnovne napake pri sklepanju in ocenijo stopnjo zanesljivosti informacij, iz katerih izhajajo v svojem razmisleku.</p>
<p>Zaključek aktivnosti in refleksija.</p> <p>Obrazec za poročilo – samorefleksijo dijakov, ki med drugim vključuje vprašanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaj sem novega spoznal/-a, • na kaj sedaj gledam drugače/o čem sem spremenil/-a mnenje, • na katera vprašanja nisem dobil/-a odgovora, • katera nova vprašanja se mi postavljajo. 	<p>Dijaki po ekskurziji:</p> <ul style="list-style-type: none"> • samostojno dokončajo reševanje delovnega lista, ga fotografirajo/skenirajo in vložijo v e-listovnik, • zapis/pripravo na ekskurzijo dopolnijo z odgovorom na »svoje« vprašanje (osebni cilj) in vložijo v e-listovnik, • reflektirajo aktivnosti, jih zapišejo kot poročilo in tega vložijo v e-listovnik. 	

Primer letne učne priprave v programu srednjega poklicnega izobraževanja

Zdenka Resnik, Srednja šola Zagorje

Aktivnost/-i	Št. ur	Cilji 1. tematskega sklopa: Državljan/-ka posameznik/-ca	Cilji 2. tematskega sklopa: Sodelovanje v skupnosti	Cilji 3. tematskega sklopa: Državljan/-ka Republike Slovenije	Cilji 4. tematskega sklopa: Državljan/-ka Evropske unije in sveta
Dijaki/-nje skozi aktivnosti:					
Kaj je aktivno državljanstvo	1	<ul style="list-style-type: none"> analizirajo odnos med tem, kar je koristno za posameznika, in tem, kar je koristno za družbo (skupnim dobrim), razumejo potrebnost družbenih pravil (zakonov), ki urejajo odnose med ljudmi. 	<ul style="list-style-type: none"> spoznavajo vlogo civilne družbe in pomen vključevanja ter sodelovanja posameznika/-ce v skupnosti za skupno dobro, spoznavajo različne pomenne pojma politika in opišejo, kaj je politična socializacija. 	<ul style="list-style-type: none"> prepoznajo pomen aktivnega državljanstva in možne načine njihove aktivne participacije v družbi in državi. 	<ul style="list-style-type: none"> analizirajo in kritično pre- sojajo izbrane učinke ter procese globalizacije na po- sameznika/-co in skupnosti: migracije, trajnostni razvoj, človekove pravice.
Misli nase ter spoštuj druge (Patientove pravice in dolžnosti)	6	<ul style="list-style-type: none"> uporabljajo osnovne elemente KM, spoznavajo vrste (človekovih) pravic in načine njihovega varovanja, razumejo povezavo med človekovimi pravicami in odgovornostmi, razumejo povezavo med človekovimi pravicami in odgovornostmi, usposabljaajo se za sodelovanje v javni razpravi in argumentirano zagovarjanje svojih stališč. 		<ul style="list-style-type: none"> spoznajo in razložijo izbrana poglavja Ustave Republike Slovenije, prepoznajo pomen aktivnega državljanstva in možne načine njihove aktivne participacije v družbi in v državi. 	<ul style="list-style-type: none"> na primeru (pacientovih) pravic raziskujejo pravice, ki jih imajo kot evropski državljani, spoznavajo pravice, ki jih imajo kot evropski državljani, ter razloge in pomen članstva Slovenije v Evropski uniji.
Ovire na poti k sodelovanju	6	<ul style="list-style-type: none"> razumejo potrebnost družbenih pravil (zakonov), ki urejajo odnose med ljudmi, ob analizi časopisnih člankov in vsebin s svetovnega spleta aktivno kritično raz- mišljajo, analizirajo odnos med tem, kar je koristno za posameznika, in tem, kar je koristno za družbo (skupnim dobrim), spoznavajo vrste (človekovih) pravic in načine njihovega varovanja, razumejo povezavo med človekovimi pravicami in odgovornostmi, 	<ul style="list-style-type: none"> spoznavajo bistvene značilnosti medijev in družbenih omrežij ter razumejo njihovo vlogo v sodobni družbi (nadzor oblasti, oblikova- nje javnega mnenja, problem za- sebnosti), spoznavajo vlogo medijev, pomen svobode govora in mož- nosti njenih zlorab (priložnosti in nevarnosti, povezane s svetovnim spletom in novimi komunikaci- skimi tehnologijami), 	<ul style="list-style-type: none"> prepoznajo pomen aktivnega državljanstva in možne načine njihove aktivne participacije v družbi. 	<ul style="list-style-type: none"> raziskujejo pravice, ki jih imajo kot evropski državljani.

Aktivnost/-i	Št. ur	Cilji 1. tematskega sklopa: Državljan/-ka posameznik/-ca	Cilji 2. tematskega sklopa: Sodelovanje v skupnosti	Cilji 3. tematskega sklopa: Državljan/-ka Republike Slovenije	Cilji 4. tematskega sklopa: Državljan/-ka Evropske unije in sveta
		<p>Dijaki/-nje skozi aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • raziskujejo odnose med posameznikom in skupnostjo: sodelovanje, solidarnost, konflikt, kompromis; • usposablajo se za sodelovanje v javni razpravi in argumentirano zagovarjanje svojih stališč, • prepoznajo negativne posledice stereotipov, predsodkov, nestrpnosti in diskriminacije. 	<ul style="list-style-type: none"> • spoznavajo vlogo civilne družbe in pomen vključevanja ter sodelovanja posameznika/-ce v skupnosti za skupno dobro, • udeležujejo se v različnih oblikah in okoljih (prostovoljstvo, civilne pobude v šoli in širše). 		
Moja lokalna skupnost	4	<ul style="list-style-type: none"> • uporabljajo osnovne elemente kritičnega mišljenja. 	<ul style="list-style-type: none"> • spoznavajo vlogo civilne družbe in pomen vključevanja ter sodelovanja posameznika/-ce v skupnosti za skupno dobro. 	<ul style="list-style-type: none"> • razložijo delovanje lokalne samouprave in primerjajo oblast na državni in lokalni ravni, • prepoznajo pomen aktivnega državljanstva in možne načine njihove aktivne participacije v družbi in državi. 	<ul style="list-style-type: none"> • raziskujejo pravice, ki jih imajo kot evropski državljanji.
Pomen EU v mojem vsakdanjem življenju	4	<ul style="list-style-type: none"> • uporabljajo osnovne elemente kritičnega mišljenja, • razumejo potrebnost družbenih pravil (zakonov), ki urejajo odnose med ljudmi. 	<ul style="list-style-type: none"> • razumejo vzroke, posledice in izzive sprememb v izobrazbeni in poklicni strukturi ter pri zaposlovanju, • spoznavajo pravice in odgovornosti delavcev. 	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznajo pomen aktivnega državljanstva in možne načine njihove aktivne participacije v družbi in državi. 	<ul style="list-style-type: none"> • spoznavajo razloge za evropsko povezovanje, mejnike povezovanja (pogodbe EU) in simbole EU, • analizirajo in kritično presojujejo izbrane učinke in procese globalizacije na posameznika/-co in skupnosti: migracije, trajnostni razvoj, človekove pravice.

Aktivnost/-i	Št. ur	Cilji 1. tematskega sklopa: Državljan/-ka posameznik/-ca	Cilji 2. tematskega sklopa: Sodelovanje v skupnosti	Cilji 3. tematskega sklopa: Državljan/-ka Republike Slovenije	Cilji 4. tematskega sklopa: Državljan/-ka Evropske unije in sveta
Misi globalno, deluj lokalno	9	<p>Dijaki/-nje skozi aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uporabljajo osnovne elemente kritičnega mišljenja, • analizirajo odnos med tem, kar je koristno za posameznika, in tem, kar je koristno za družbo (skupnim dobrim), • razumejo potrebnost družbenih pravil (zakonov), ki urejajo odnose med ljudmi, razumejo povezavo med človekovimi pravicami in odgovornostmi. 	<ul style="list-style-type: none"> • spoznavajo vlogo civilne družbe in pomen vključevanja ter sodelovanja posameznika/-ce v skupnosti za skupno dobro. 	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznavajo pomen aktivnega državljanstva in možne načine njihove aktivne participacije v družbi in državi. 	<ul style="list-style-type: none"> • analizirajo in kritično pre-sojajo izbrane učinke ter procese globalizacije na posameznika/-co in skupnosti: migracije, trajnostni razvoj, človekove pravice, • na konkretnih primerih pojasnijo izbrane globalne probleme in izzive človeštva, medsebojno povezanost in soodvisnost.

Primer načrtovanja aktivnosti v programu srednjega poklicnega izobraževanja

Misli nase ter spoštuj druge (Pacientove pravice in dolžnosti)

Zdenka Resnik, *Srednja šola Zagorje*

Število ur: 6

Aktivnost/-i	Št. ur	1. sklop: Državljan/-ka posameznik/-ca	3. sklop: Državljan/-ka Republike Slovenije	4. sklop: Državljan/-ka Evropske unije in sveta
		Dijaki/-nje skozi aktivnosti:		
Misli nase ter spoštuj druge (Pacientove pravice in dolžnosti)	6	<ul style="list-style-type: none"> • uporabljajo osnovne elemente KM, • spoznavajo vrste (človekovih) pravic in načine njihovega varovanja, razumejo povezavo med človekovimi pravicami in odgovornostmi, • razumejo povezavo med človekovimi pravicami in odgovornostmi, • usposablajo se za sodelovanje v javni razpravi in argumentirano zagovarjanje svojih stališč. 	<ul style="list-style-type: none"> • spoznajo in razložijo izbrana poglavja Ustave Republike Slovenije, • prepoznavajo pomen aktivnega državljanstva in možne načine njihove aktivne participacije v družbi in v državi. 	<ul style="list-style-type: none"> • na primeru (pacientovih) pravic raziskujejo pravice, ki jih imajo kot evropski državljani, • spoznavajo pravice, ki jih imajo kot evropski državljani, ter razloge in pomen članstva Slovenije v Evropski uniji.

Standardi znanja

Dijak/-inja:

- pojasni pojem pravice in pokaže na povezavo med človekovimi pravicami in odgovornostmi,
- razloži vlogo Ustave RS kot akta, s katerim država predpisuje družbeno in politično ureditev,
- smiselno uporabi pojem državljanstva in razloži, katere pravice in dolžnosti imajo državljani in tujci v RS,
- opiše svoje pravice in obveznosti, ki izhajajo iz državljanstva EU.

Aktivnosti

1. dejavnost (1. ura): motivacija (uvod v aktivnosti)

- Učitelj ali dijak prebere zgodbo o Marku in Mateju.
Marko je odšel s prijatelji na smučanje v Francijo. Matej pa se je odločil, da bo ostal doma oz. obiskal eno izmed slovenskih smučišč. Oba sta imela smolo. Matej je zapeljal v zaščitno blazino ob drevesu. Utrpel je hujše poškodbe. Ko je čakal na ekipo NMP, se je spomnil, da s seboj nima niti zdravstvene kartice niti osebnega dokumenta. Marko pa je imel v Franciji hude prebavne težave, zaradi katerih je moral poiskati zdravniško pomoč. Na srečo pri tem ni imel nobenih težav.
- Z uporabo metode CoRT 1 in orodja UVD (upoštevaj vse dejavnike) dijaki poiščejo dejavnike, ki jih je treba upoštevati pred potovanjem v tujino.
Primeri odgovorov UVD: Pred odhodom v tujino moram upoštevati: letni čas, cilj potovanja, koliko denarja imam, starost, koliko dni dopusta imam, ali potujem sam ali s prijatelji ali z družino, ali imam urejeno zdravstveno zavarovanje, je dovolj evropska zdravstvena kartica ali je potrebno še dodatno zavarovanje.
- Z orodjem PPP (prve pomembne prioritete) odgovorijo na vprašanje, čemu moramo pred odhodom v tujino poskrbeti za zavarovanje.
Dijaki lahko odgovarjajo individualno ali v manjši skupini. Čas za vsako nalogo je tri minute. Če delajo v skupini, predstavi ugotovitve prva skupina in jih nalepi (napiše) na plakat ali pa pišejo odgovore v eno izmed spletnih aplikacij, npr. Mentimeter. Preostale skupine dopolnjujejo.
Primeri odgovorov PPP: V primeru poškodbe me bodo prepeljali v domovino. V primeru bolezni bom lahko obiskal zdravnika. Prepeljali me bodo tudi v primeru smrti. Svojim sorodnikom ne želim povzročati dodatnih skrbi in stroškov. Zato da se v primeru bolezni ne bi predčasno vrnil domov.

Kratek oris metode:

CoRT 1 je metoda kritičnega razmišljanja, katere utemeljitelj je Edward de Bono. Metoda je sestavljena iz različnih orodij, ki jih lahko smiselno uporabimo tako pri pouku kot tudi v vsakdanjem življenju. Uporaba teh orodij omogoča lažje načrtovanje in odločanje v različnih situacijah, povezanih z aktivnim državljanstvom. Orodja CoRT 1: a. PNZ (pozitivno, negativno, zanimivo), b. PIN (posledice in nadaljevanje), c. UVD (upoštevanje vseh dejavnikov), d. NCD (namen, cilji, dosežki), e. PPP (prve pomembne prioritete), f. AMI (alternativne, možnosti, izbire), g. SDL (stališča drugih ljudi).

2. dejavnost (1. in 2., 3. ura)

- Dijaki se razdelijo v tri skupine. Na povezavi https://europa.eu/european-union/life/healthcare_sl poiščejo informacije o zdravstvenem varstvu v EU (nenačrtovano in načr-

tovano zdravljenje v tujini, nakup zdravil v tujini ali na spletu, zdravstveno zavarovanje v tujini) in pripravijo krajšo predstavitev.

1. skupina: Načrtovano zdravljenje v tujini
2. skupina: Nenačrtovano zdravljenje v tujini
3. skupina: Nakup zdravil v tujini ali na spletu
4. skupina: Zdravstveno zavarovanje v tujini

3. dejavnost (4., 5. ura)

- Učitelj z dijaki obnovi zgodbo o Marku in Mateju.
Marko je odšel s prijatelji na smučanje v Francijo. Matej pa se je odločil, da bo ostal doma oz. bo obiskal eno izmed slovenskih smučišč. Oba sta imela smolo. Marko je imel v Franciji hude prebavne težave, zaradi katerih je moral poiskati zdravniško pomoč. Na srečo pri tem ni imel nobenih težav. Matej pa je na domačem smučišču zapeljal v zaščitno blazino ob drevesu. Utrpel je hujše poškodbe. Ko je čakal na ekipo NMP, se je spomnil, da s seboj nima niti zdravstvene kartice niti osebne dokumenta.
- Učitelj zastavi dve izhodiščni vprašanji za pogovor:
 - Ali Mateja upravičeno skrbi, ker je pozabil na zdravstveno kartico? Pojasnite, zakaj? Ob tem učitelj dijakom predstavi človekove pravice, ki so zapisane v Ustavi RS. Pogovor o pravici do življenja, ki je univerzalna pravica, ki ne more biti pogojena z denarjem, izgubo kartice ...
 - Opišite, kdo je pacient?

4. dejavnost (5., 6. ura)

- V uvodu dijaki v skupini napišejo, kaj njih ali njihove starše najbolj moti ob obisku zdravnika.
- Izhodiščna vprašanja za diskusijo: Ali imajo pravico negodovati oziroma se pritožiti? Ali se imajo vedno pravico pritoževati? Če ne, to pomeni, da imajo pacienti tudi dolžnosti. Ali vedo, katere so njihove pravice, kje so zapisane pravice in dolžnosti ter kdo jim lahko pomaga?
- Dijaki nadaljujejo delo v isti skupini ali oblikujejo nove.
- Na spletu poiščejo Zakon o pacientovih pravicah: <https://zakonodaja.com/zakon/zpacp> in <https://www.sb-nm.si/datoteke/katalogKategorija/3w5ngg90-zpacp2008.pdf>.
 1. in 2. skupina predstavi pacientove pravice (<https://zakonodaja.com/zakon/zpacp>).
 3. skupina predstavi pacientove dolžnosti.
 4. skupina predstavi vlogo zastopnika pacientovih pravic <https://www.nijz.si/sl/zastopniki-pacientovih-pravic>.
 5. skupina predstavi e-naročanje <https://narocanje.ezdrav.si/>.

5. Refleksija

Dijaki opravijo refleksijo, v kateri izpostavijo na novo pridobljena (spo)znanja in ovrednotijo, kako so aktivnosti vplivale na spremembo njihovih stališč.

Dokazila v listovniku in drugi dokazi o učenju:

- sodelovanje v pogovoru,
- postavljena vprašanja,
- seznam in predstavitev izbranih pacientovih pravic v Republiki Sloveniji,
- seznam in predstavitev pacientovih dolžnosti v Republiki Sloveniji,
- predstavitev in seznam ključnih informacij o uresničevanju pravice do zdravstvenega varstva v državah EU,
- interaktivna predstavitev načinov naročanja na zdravstvene storitve v Republiki Sloveniji,
- e-prosojnice ali druge predstavitve (povezava do njih, kopija),
- če dijaki povabijo v razred zastopnika pacientovih pravic: vprašanja in izvedba pogovora, refleksija.

Literatura:

De Bono, E. (2014). *Naučite svojega otroka razmišljati*. Založba Rotis d.o.o.

Primer letnega načrtovanja v programu nižjega poklicnega izobraževanja

Zdenka Resnik, Srednja šola Zagorje

Aktivnost/-i	Št. ur	CILJI PRVEGA TEMATSKEGA SKLOPA Posameznik/-ca, demokracija in sobivanje	CILJI DRUGEGA TEMATSKEGA SKLOPA: Državljan/-ka Republike Slovenije, Evropske unije in sveta
Dijaki/-nje skozi aktivnosti:			
Kaj je Dijaška skupnost (DS), kaj lahko storim za DS in kaj lahko DS stori zame?	3	<ul style="list-style-type: none"> • uporabljajo osnovne elemente kritičnega mišljenja in se usposablajo za sodelovanje v (javni) razpravi z drugimi, • raziskujejo raznolike odnose med posameznikom/-co in skupnostjo/družbo/državo: sodelovanje, solidarnost, konflikt, kompromis, • prepoznajo negativne posledice stereotipov, predsodkov, nestrpnosti in diskriminacije za posameznika/-co in za družbo ter načine, kako preprečujemo nasilje in konflikte. 	<ul style="list-style-type: none"> • na primerih spoznavajo, da je politika skupno urejanje našega življenja, in s tem razvijajo pozitiven odnos do nje.
Kaj mi ponuja EU?	4	<ul style="list-style-type: none"> • spoznavajo različne vidike demokracije in njeno povezanost s svobodo in enakostjo, • spoznavajo vrste (človekovih) pravic in njihov pomen v sodobnem svetu ter na konkretnih primerih prepoznajo kršitve človekovih pravic. 	<ul style="list-style-type: none"> • spoznavajo temeljne razloge, zakaj je nastala Evropska unija, njene vrednote, simbole in osrednje institucije, • ob konkretnih primerih raziskujejo, kako članstvo v Evropski uniji vpliva na naša življenja in kakšne pravice imamo v EU • ob konkretnih primerih spoznavajo, kako vedno večja globaliziranost sodobnega sveta vpliva na Slovenijo ter kako lahko posameznik/-ca z aktivno državljsko držo skupaj z drugimi prispeva k spremembam v svetu.
Nas mediji ločujejo ali povezujejo?	3	<ul style="list-style-type: none"> • razumejo pomen in vpliv družbenih pravil (zakonov), ki omejujejo in prepovedujejo, vendar tudi urejajo odnose med ljudmi, • spoznavajo vlogo medijev, družbenih omrežij in svetovnega spleta v demokratičnih družbah (priložnosti, dileme in pasti). 	<ul style="list-style-type: none"> • raziskujejo, kako je posameznik/-ca lahko aktiven/-na državljan/-ka in kako lahko aktivno sodeluje v lokalni skupnosti, družbi in državi, • spoznavajo glavno vsebino Ustave Republike Slovenije in temeljne značilnosti političnega sistema Republike Slovenije.
Življenje je dajanje in ne le sprejemanje	6	<ul style="list-style-type: none"> • raziskujejo raznolike odnose med posameznikom/-co in skupnostjo/družbo/državo: sodelovanje, solidarnost, konflikt, kompromis, • prepoznajo negativne posledice stereotipov, predsodkov, nestrpnosti in diskriminacije za posameznika/-co in za družbo kot celoto ter načine, kako preprečujemo nasilje in konflikte. 	<ul style="list-style-type: none"> • raziskujejo, kako je lahko posameznik/-ca aktiven/-na državljan/-ka in kako lahko aktivno sodeluje v lokalni skupnosti, družbi in državi.

Primer načrtovanja aktivnosti v programu nižjega poklicnega izobraževanja

Življenje je dajanje in ne le sprejemanje

Zdenka Resnik, *Srednja šola Zagorje*

Čas: 6 ur

Operacionalizirani cilji:

Dijaki in dijakinje:

- ozaveščajo pomen prizadevanj za skupno dobro,
- razvijajo stališča, povezana s spoštovanjem posameznika, z razumevanjem in sprejemanjem različnosti, empatijo, premagovanjem predsodkov, solidarnostjo, prostovoljstvom in medgeneracijskim sodelovanjem,
- raziskujejo, kako je lahko posameznik/-ca aktiven/-na državljan/-ka in kako lahko aktivno sodeluje v lokalni skupnosti, družbi in državi.

Standardi znanja:

- ob konkretnem primeru prepozna stereotipe in predsodke ter pojasni, kako so povezani z diskriminacijo,
- na primerih predstavi načine, kako lahko posameznik/-ca udejanja aktivno državljanstvo (udeležba na volitvah, referendumu, protestih, sodelovanje pri lokalnih pobudah, delovanje v humanitarni nevladni organizaciji).

Dejavnosti dijakov (načrtovanje, izvedba, refleksija):

1. dejavnost (1. ura): uvodna ura (motivacija, preverjanje predznanja)

- Dijaki poslušajo zgodbo Svetlane Makarovič *Veveriček posebne sorte* (prim.: <https://www.youtube.com/watch?v=ui2QlxREkNw>) ali katero drugo primerno zgodbo.
- Sledi strukturiran pogovor, ob katerem dijaki prepoznavajo ključne pojme (stereotipi, predsodki, diskriminacija) in pojasnjujejo, kako se v zgodbi kaže diskriminacija.

NAČRTOVANJE

- Dijaki ob vodenem pogovoru navajajo konkretne primere sodelovanja ljudi v njihovem ožjem in širšem lokalnem okolju in/ali državi ter o mogočih načinih pomoči ljudem, ki so »posebni oz. drugačni« (npr. organizacije, kot so varstveno delovni center, dom starejših, dnevni center ...)

- Dijaki v manjših skupinah načrtujejo aktivnost, s katero bodo ljudem v izbrani ustanovi popestrili dan ali drugače izkazali solidarnost in pomoč.
- Pri načrtovanju je mogoča povezava z učiteljico oz. učiteljem praktičnih predmetov ter z izbrano ustanovo.

Dokazilo: načrt aktivnosti solidarnostne pomoči.

2. dejavnost (2., 3. ura)

Dijaki se pripravljajo na izbrano aktivnost (npr. pišejo pisma, izdelajo družabno igro, pečejo pecivo ipd.)

Dokazilo: fotografije izdelkov.

IZVEDBA

3. dejavnost: (4., 5. in 6 ura)

- Dijaki izvajajo načrtovano aktivnost.
- Dijaki opravijo refleksijo izvedenih aktivnosti (domača naloga).

Dokazila: fotografije, posnetki, izpolnjena refleksija.

4. dejavnost (7. ura)

Strukturiran pogovor o pridobljenih izkušnjah in mogočih nadaljnjih akcijah, izhajajoč iz refleksij dijakov.

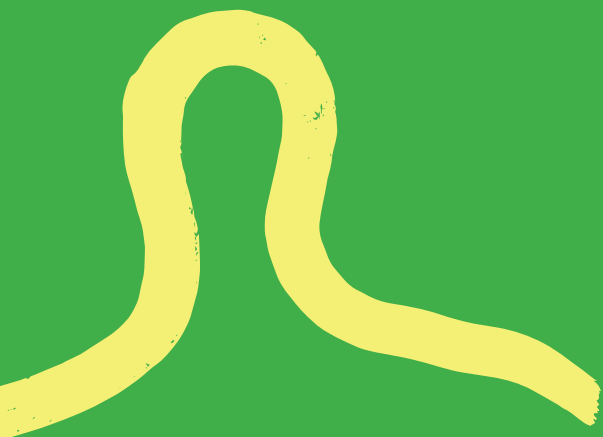
Dokazi, ki izkazujejo standarde znanja:

Dijak:

- aktivno sodeluje v pogovoru o drugačnosti, pri čemer prepozna stereotipe in predsodke ter pojasni, kako so ti povezani z diskriminacijo,
- aktivno sodeluje in prispeva k skupini ter izvede načrtovane aktivnosti, ki dokazujejo njegovo udeležbo v aktivnem državljanstvu.

6 Literatura in viri

- Crick, B. (2002). *A note on what is and what is not active citizenship?* https://management-ui.excellencegateway.org.uk/sites/default/files/033_BernardCrick_WHAT_IS_CITIZENSHIP.pdf
- Holcar Brunauer, A., Bizjak, C., Cotič Pajntar, J., Borstner, M., Eržen, V., Kerin, M., Kompljanc, N., Kregar, S., Margan, U., Novak, L., Rutar Ilc, Z., Zajc, S. in Zore, N. (2016). *Formativno spremljanje v podporo učenju. Priročnik za učitelje in druge strokovne delavce*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Klemenčič, E., Mirazchiyski, P.V. in Novak, J. (2018). *Nacionalno poročilo Mednarodne raziskave državljanske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2016)*. Pedagoški inštitut, MIZŠ., str. 66 in 69. <https://www.pei.si/ISBN/978-961-270-301-1.pdf>
- Kregar, S., Rojc, J., Rutar Ilc, Z., Sambolić Beganović, A., Slivar, B. (2020). *ITS – priročnik za načrtovanje in izvedbo interdisciplinarnega tematskega sklopa*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Spletna izdaja. https://www.zrss.si/pdf/ITS_prirocnik.pdf
- Poljšak, A. (ur.) (2019). *EntreComp: Okvir podjetnostne kompetence*. Spletna izdaja. <https://www.zrss.si/pdf/entrecomp.pdf>
- Rupnik Vec, T. in Stanojev, S. (2013). Vloga razvojnega elektronskega listovnika v profesionalnem učenju in razvoju učitelja. *Vodenje v vzgoji in izobraževanju*, 11 (2), 41–54.
- Rupnik Vec, T. (2015). *ePortfolio of a Student: experiences and ideas of Slovenian teachers in international project*. Zavod RS za šolstvo. Spletna objava. <https://www.zrss.si/digital-naknjiznica/eportfolio-of-student/files/assets/basic-html/index.html#1>
- Rupnik Vec, T. (2015a). Razvojni elektronski listovnik v funkciji formativnega spremljanja kritičnega mišljenja. *Vzgoja in izobraževanje*, 46 (2/3), 65–72.
- Westheimer, J. in Kahne, J. (2004). What Kind of Citizen? The Politics of Educating for Democracy. *American Educational Research Journal* 41(2), 237–269.

Priročnik *Aktivno državljanstvo v srednji šoli* je namenjen učiteljicam in učiteljem kot podpora načrtovanju, organizaciji in izvajanju istoimenskega obveznega vsebinskega sklopa oziroma pouka v srednješolskih programih. Usmerja jih pri načrtovanju poučevanja, ki v ospredje postavlja drugačne, aktivne didaktične pristope in metode ter oblike dela, v nasprotju s klasičnim, v srednji šoli pretežno frontalno zasnovanim poukom splošnoizobraževalnih predmetov. **Aktivno državljanstvo namreč ni predmet**; to ne pomeni, da dijaki ne pridobivajo novega znanja, temveč predvsem, da je poudarjen procesni vidik oziroma razvijanje kritičnega mišljenja, osredotočenega na problemska vprašanja. Poleg vsebinskih znanj in razumevanja ter pojasnjevanja družbenih vprašanj je pomembno naglašen tudi razvoj določenih veščin, odnosa, stališč in vrednot. Dijaki tako izgrajujejo razumevanje državljanstva ter ozavestijo lastno vlogo državljana in potrebo po državljski aktivnosti v družbi.

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo